

WagnerVrienden VZW

Elisabethlaan 278

8400 OOSTENDE

info@wagnervrienden.be

www.wagnervrienden.be

www.facebook.com/
wagnervrienden

Ondernemingsnummer:
0846.548.989

Rekeningnummer:
BE28 3631 0687 2620
BIC BBRUBEBB

In dit nummer:

Komende activiteiten p. 3

De WagnerVrienden raden aan... p. 8

De WagnerVrienden diepen het uit... p.10

De WagnerVrienden waren er ook... p.25

Bayreuther Festspiele 2015 p.38

Kalender 2014-2015 p.39

Colofon p.40

WagnerNieuws

Nummer 11

Januari 2015

Voorwoord door de voorzitter

Beste WagnerVrienden

Het bestuur van de WagnerVrienden wenst al zijn leden voor het jaar 2015 veel voorspoed, een goede gezondheid en veel opera-genot.

Ook dit jaar gaan we voort op de ingeslagen weg. Lezingen, uitstappen, concerten: we zien dat het door de leden wordt gesmaakt. Ook dit jaar dus een twee-

tal uitstappen naar Duitsland en waarschijnlijk één naar Amsterdam.

Omdat geen van onze operahuizen een Wagner aanbiedt, hebben wij ons oog laten vallen op *Akhnaten* van Philip Glass om een WagnerActiviteit rond te organiseren.

Ook voor dit jaar hebben wij trouwens een aantal tickets voor Bayreuth ter

beschikking van onze leden. Meer info hierover verder in dit lijvige WagnerNieuws.

–Bernard Huyvaert
Voorzitter WagnerVrienden

Onze hartelijkste gelukwensen voor 2015!

~ Bernard, Bruno, Francis en Stefan ~

Hernieuwing lidmaatschap

Indien u dit nog niet gedaan hebt, dan nodigen we u graag uit om uw lidmaatschap te hernieuwen tot eind 2015. Het is immers dankzij uw bijdrage dat we de vzw kunnen laten functioneren en verder ontwikkelen. Hieronder zetten we uw voordelen als lid nogmaals op een rij. Nieuwe leden die zich na augustus 2014 aansloten, zijn automatisch lid tot eind 2015. De nieuwe lidkaarten bezorgen we u binnenkort. Het bestuur dankt u alvast voor uw (hernieuwde) trouw!

> Welke zijn de voordelen van het lidmaatschap?:

- Deelname aan een voordelig tarief aan onze concerten en lezingen. Voor leden zijn sommige activiteiten zelfs gratis.
- Deelname aan uitstappen naar buitenlandse operahuizen aan een voordelig tarief. Niet-leden betalen een toeslag.
- U maakt kans op tickets voor de Bayreuther Festspiele.
- Soms kunt u aan zeer gunstige voorwaarden deelnemen aan activiteiten georganiseerd door een van onze talrijke partners.
- U komt in nauw contact met vooraanstaande uitvoerders (onder andere onze ambassadeurs).
- U ontvangt het WagnerNieuws per post (indien gewenst) of per e-mail.
- U blijft op de hoogte van al wat leeft rond Wagner in binnen- en buitenland.
- U wordt deel van een enthousiaste groep Wagnerliefhebbers.
- U ondersteunt de uitbouw van een nieuwe vereniging die de passie voor Wagner kunst verder wil verspreiden in Vlaanderen.

> Hoeveel bedraagt het lidgeld?:

- Individueel lidmaatschap: € 40
- Duo-lidmaatschap: € 50
- Jongeren (<31): € 20

> Hoe wordt het lidmaatschap hernieuwd?:

U stort het lidgeld op onze rekening:

- IBAN: BE28 3631 0687 2620
- BIC: BBRUBEBB

Komende activiteiten

De vzw WagnerVrienden organiseert op regelmatige basis speciale activiteiten voor zijn leden: lezingen, concerten, ontmoetingen, uitstappen, ... In deze rubriek vindt u het complete overzicht met alle nodige praktische informatie.

WagnerActiviteit#8: *Akhnaten* | Zaterdag 7 februari | Keizershof (Gent)

Een van de hoogtepunten van het seizoen 2014-2015 van de Opera Vlaanderen wordt ongetwijfeld de productie *Akhnaten* in een regie van Nigel Lowery. Dit is zowel muzikaal, als inhoudelijk een interessant werk van de bekende minimalistische componist Philip Glass. Het is het verhaal van de Egyptische farao Amenhotep IV (of ook Echnaton) die het polytheïsme afschaft en vervangt door de monotheïstische cultus rond de zonnegod Aton (of Aten). Glass (°1937), vooral bekend van *Einstein on the Beach*, mag beschouwd worden als een van de belangrijkste hedendaagse componisten. Vermits dit werk niet zo bekend is bij het grote publiek en omdat de muziek en de thematiek van de opera best wat gekaderd worden, leek het voor de WagnerVrienden goed om hier rond een activiteit te organiseren. Het mag dan wel geen opera van Wagner zijn, het gaat ook om een interessant artistiek project dat ook voor onze leden een meerwaarde kan bieden. Deze WagnerActiviteit wordt opgevat als een tweeluik. Eerst zal onze voorzitter, Bernard Huyvaert, een historische inleiding geven op de figuur van Echnaton aan de hand van beeldmateriaal. Vervolgens zal Piet De Volder, muzikaal dramaturg bij de Opera Vlaanderen en reeds te gast bij de WagnerVrienden, een inleiding geven op de muziek van Philip Glass en de productie van de Opera Vlaanderen.

Programma:

09u40 – 10u00 Onthaal

10u00 – 12u45 Lezing Bernard Huyvaert & Piet De Volder, inclusief pauze

12u45 – 13u00 Vragen

13u00 Maaltijd: Zalmfilet OF Gentse stoverij, bereid met trappistenbier OF Vegetarische schotel (variabel)

Praktische info:

> **Datum:** Zaterdag 7 februari, 10u

> **Locatie:** Restaurant Keizershof (www.keizershof.net)
Vrijdagmarkt 47—9000 Gent

> **Prijs:** **Lezing: Gratis** (leden en -26) | **€ 5** (niet-leden)

Maaltijd: €16 (exclusief dranken)

> **Inschrijvingen:** Contacteer info@wagnervrienden.be en vermeld ook uw keuze voor de maaltijd.

Piet De Volder

© Carl De Keyser

OperaReis naar Düsseldorf: *Der Fliegende Holländer* | Zondag 25 januari

Volgend seizoen trekken we voor een tweede keer naar de Deutsche Oper am Rhein in Düsseldorf. Deze keer voor een reprise van *Der Fliegende Holländer*. Axel Kober dirigeert en Egils Silins zingt de titelrol. **We hebben nog 2 tickets in de aanbieding.**

Muzikale leiding: Axel Kober

Regie: Adolf Dresen

Scenografie en kostuums: Wolf Münzner

Koorleiding: Christoph Kurig

Holländer: Egils Silins

Senta: Elisabet Strid

Erik: Corby Welch

Daland: Sami Luttinen

Steuermann: Cornel Frey

Mary: Sarah Ferede

Koor: Chor der Deutschen Oper am Rhein

Orkest: Düsseldorfer Symphoniker

Praktische info:

> **Datum:** Zondag 25 januari (de opera begint om 15u)

> **Transport:** We gaan per bus naar Düsseldorf. Er zijn twee opstapplaatsen:

◇ 9u: P+R Gentbrugge

◇ 9u45: Brussel (Heizel: Garage d'Ieteren, Kruispunt Houba de Strooperlaan / Magnolialaan)

> **Prijs:** € 90 (ticket + bus) | € 40 (enkel bus)

Niet-leden betalen €15 meer.

> **Inschrijvingen:** Contacteer zo snel mogelijk info@wagnervrienden.be

Der Fliegende Holländer | © Deutsche Oper am Rhein

OperaReis naar Essen: *Die Walküre* | Zondag 8 maart

De opera van Essen herneemt volgende lente voor twee voorstellingen de zeer goede *Walküre* van Dietrich W. Hilsdorf. Tomas Netopil, reeds enkele keren te gast in de Opera Vlaanderen, dirigeert het uitstekende orkest van Essen. **Opgelet: laatste tickets!**

Siegmond: Jeffrey Dowd

Hunding: Tijl Faveyts

Wotan: Almas Svilpa

Sieglinde: Katrin Kapplusch

Brünnhilde: Rebecca Teem

Fricka: Ursula Hesse von den Steinen

Helmwige: Lisette Bolle

Gerhilde: Sandra Janušaitė

Ortlinde: An De Ridder

Waltraute: Marie-Helen Joël

Siegrune: Liliana Sofia Ferreira de Sousa

Roßweiße: Ieva Prudnikovaite

Grimgerde: Marion Thienel

Schwertleite: Bettina Ranch

Praktische info:

- > **Datum:** Zondag 8 maart (de opera begint om 16u30)
- > **Transport:** We gaan per bus naar Essen. Er zijn twee opstapplaatsen:
 - ◇ 9u30: Carpoolparking Merelbeke
 - ◇ 10u15: Brussel (Heizel: Garage d'Ieteren, Kruispunt Houba de Strooperlaan / Magnoliaaan)
- > **Prijs:** € 75 (ticket cat. 3 & bus) | € 45 (enkel bus)
Niet-leden betalen €15 meer.
- > **Inschrijvingen:** Contacteer zo snel mogelijk info@wagnervrienden.be

Die Walküre | © Aalto – Oper Essen

OperaReis naar Amsterdam: *Benvenuto Cellini* | Maandag 25 mei

Benvenuto Cellini mag dan wel geen opera van Wagner zijn, maar de verleiding was voor ons te groot... Dit bijzonder interessante werk van Hector Berlioz wordt maar zelden uitgevoerd en de door de Nationale Opera bijeengebrachte cast lijkt bijzonder sterk te zijn. Dit is een uitzonderlijke kans om dit werk te ontdekken. Het verhaal gaat over het voltooiën van een Perseus-beeld in opdracht van paus Clemens VII. Fieramosca, Cellini's rivaal, zet hem telkens de voet dwars. Berlioz maakte een groots spektakel van het Romeinse carnaval, waarin iedereen zich als een ander kan voordoen. Op Aswoensdag weet de beeldhouwer het beeld nog net op tijd af te maken, ondanks Fieramosca's poging tot sabotage. Niet alleen de kunstenaar triomfeert, ook de mens: nu Cellini zijn taak heeft volbracht, mag hij trouwen met zijn geliefde Teresa. *Benvenuto Cellini* is een kruidig geheel – met liefde, spanning, doodslag en de dreiging van de strop, naast komische situaties en schelmenstreken.

Met veel belangstelling wordt uitgekeken naar de terugkeer van dirigent Sir Mark Elder en het DNO-debuut van Terry Gilliam als regisseur. Gilliam is bekend van Monty Python's Flying Circus en hij realiseerde voor de Opera Vlaanderen een reeds bijzonder gesmaakte *Damnation de Faust*. In de titelrol, waarvoor een tenor nodig is met een stralende hoogte, staat John Osborn; hij maakte in Amsterdam veel indruk als Lord Arturo Talbo in *I Puritani*, Léopold in *La Juive* en recent Arnold Melcthal in *Guillaume Tell*. Ook in de Munt zagen we hem reeds verschillende keren (*Lucia di Lammermoor*, *Les Huguenots*, *Roméo et Juliette*). Zijn geliefde Teresa is de bekende Franse sopraan Patricia Petibon, die bij De Nationale Opera debuteert.

Muzikale leiding : Sir Mark Elder

Regie: Terry Gilliam

Coregie en choreografie: Leah Hausman

Decor: Rae Smith

Kostuums: Katrina Lindsay

Licht: Paule Constable

Video: Finn Ross

Benvenuto Cellini: John Osborn

Giacomo Balducci: Maurizio Muraro

Fieramosca: Laurent Naouri

Le Pape Clement VII: Orlin Anastassov

Francesco: Nicky Spence

Pompeo: André Morsch

Le Cabaretier: Marcel Beekman

Teresa: Patricia Petibon

Ascanio: Michèle Losier

Koor: Koor van De Nationale Opera

Orkest: Rotterdams Philharmonisch Orkest

Praktische info:

- > **Datum:** Maandag 25 mei (de opera begint om 13u30)
Dit is Pinkstermaandag.
- > **Transport:** We gaan per bus naar Amsterdam. Er zijn drie opstapplaatsen:
 - ◇ 8u: P+R Gentbrugge
 - ◇ 8u45: Brussel (Heizel: Garage d'Ieteren, Kruispunt Houba de Strooperlaan / Magnolialaan)
 - ◇ 9u35: Antwerpen (Hotel Crowne Plaza)
- > **Prijs:** ca. **€ 140** (ticket cat. 3 & bus) | **€ 40** (enkel bus)
Niet-leden betalen €15 meer.
- > **Inschrijvingen:** Contacteer voor 25 januari info@wagnervrienden.be

Promotiefoto *Benvenuto Cellini* | © Nationale Opera Amsterdam

De WagnerVrienden raden aan...

De vzw WagnerVrienden selecteert regelmatig voor zijn leden interessante producties, boeken of activiteiten die we enkel maar van harte kunnen aanraden. Hier vind je ook de activiteiten georganiseerd door onze partnerverenigingen zoals Amarant en de Vlaamse Opera.

Parsifal in NTGent

Na de succesvolle speelreeks in 2014, herneemt het NTGent nu begin 2015 de toneelbewerking van Wagners *Parsifal* in een regie van Peter Verhelst en Wim Opbrouck. De messias-gedachte die aan de basis van *Parsifal* ligt, is voor Peter Verhelst de drijfveer voor een confrontatie met dit gecanoniseerde muziekdrama. Samen met coregisseur Wim Opbrouck en de muzikanten Christoph Homberger en Jan Czajkowski wil hij niet alleen de muziek ontdoen van haar demagogisch bombast en terugbrengen tot een zuivere emotionele kracht, maar ook de filosofische essentie van het drama radicaal in vraag stellen: het verlangen naar de heroïsche, reddende messias-figuur. In plaats van naar buiten te kijken om hulp of zondebokken te zoeken, stelt Peter Verhelst voor om in onszelf te kijken, in sereniteit afscheid te nemen van onze oude mechanismen en letterlijk plaats te maken. Opdat er een nieuwe start mogelijk zou zijn.

© Kurt Van der Elst

De voorstellingsreeks start op 22 januari en loopt tot 8 februari in Gent, Leuven, Sint-Niklaas, Den Bosch, Hasselt en Tilburg. Meer info op: <http://www.ntgent.be/productie/parsifal> . Er is ook de speciale site <http://theaterparsifal.be/>

Speciaal voor de WagnerVrienden, hebben we samen met de mensen van het NTGent een exclusief arrangement uitgedokterd voor de première op **donderdag 22 januari**.

Programma:

- 18u30 Facultatief een korte rondleiding achter de schermen
- 19u15 Een inleiding tot de voorstelling
- 20u00 *Parsifal* (duur: 90 min., zonder pauze)
- 22u00 Drink in het NTGent Café in de inkomhall in aanwezigheid van enkele leden van de cast en NTGent-directie

Locatie: NTGent — St. Baafsplein 17, 9000 Gent

Prijs: €40 (ticket, rondleiding, inleiding, programmaboekje en drink)
De betaling gebeurt ter plaatse aan de avondkassa.

Reservaties: Contacteer info@wagnervrienden.be voor 18 januari!

Projecten David Vergauwen | 22/02 & 03/04

Ons lid **David Vergauwen** behaalde onlangs met grootste onderscheiding en de felicitaties van de jury zijn doctoraat in de geschiedenis. Tijdens zijn lange speurtochten naar materiaal om zijn thesis te kunnen uitwerken, stootte hij in het Conservatorium van Brussel op het manuscript van een verloren gewaande partituur van de Belgische (Gentse) componist Karel Lodewijk Hanssens.

Het gaat om een rouwcantate geschreven naar aanleiding van het overlijden van Koning Leopold I. Onmiddellijk vatte hij de idee op om deze cantate te laten opvoeren. Hij is hierin geslaagd, want op **zondag 22 februari 2015 om 15 uur** zal ze te horen zijn in **het Zuidershuis**, Waalse Kaai, te Antwerpen, opgevoerd door het Metropolis Orkest en Koor en solisten o.l.v. Jaak Gregoir.

Dezelfde dag geeft David over dit onderwerp een **lezing** in het Zuiderpershuis (Timmerwerfstraat 40, 2000 Antwerpen) **van 10u30 tot 13u00**, dit in samenwerking met Amarant vzw.

Op **vrijdag 3 april 2015 om 10:30 of 14:00 uur** geeft David, in samenwerking met Amarant vzw, een **rondleiding in het Belgisch museum van de vrijmetselarij**.

Praktische info:

> Kaarten voor het **concert** op 22 februari kosten € 12 en kunnen besteld worden deze link: <http://www.metropolisorkestenkoor.eu/Pages/NL/reservaties/Form.php?DatumConcert=150222>.

> Kaarten voor de **lezing** op 22 februrari kunnen besteld worden aan € 12 via deze link <http://www.metropolisorkestenkoor.eu/Pages/NL/reservaties/20150201LeesMeer.php?DatumConcert=150201>

> Voor de **rondleiding** kunt u reserveren bij Amarant via deze link <http://www.amarant.be/>, tabblad Muziek, theater en literatuur / vrijmetselarij.

> Lukt dit niet om een bestelling te plaatsen, dan kan het ook via onze penningmeester Francis Van Rossum, **GSM 0494 13 40 55**.

Livestream Wiener Staatsoper

U kunt binnenkort enkele voorstellingen vanuit de prestigieuze Wiener Staatsoper volgen achter uw PC of tablet. Hiervoor betaalt u een kleine vergoeding. Van Wagner streamt men de volgende opera's: *Tristan und Isolde*, *Parsifal* en *Der Ring des Nibelungen*. De concrete data vindt u in de kalender achteraan dit WagnerNieuws.

> **Meer info:** https://www.culturall.com/ticket/ists/performance_schedule.mc

wiener **staatsoper**

De WagnerVrienden diepen het uit...

Met deze rubriek wensen we op regelmatige basis ook een onderwerp in verband met Wagner echt uit te diepen. In deze editie gaan we in op de literaire bronnen van de *Ring des Nibelungen*, dit is verplichte kost voor Wagnerianen.

De literaire bronnen van de *Ring des Nibelungen* | Tekst: Bernard Huyvaert

In een brief aan Franz Müller van 9 januari 1856 geeft Wagner zelf aan welke bronnen hij heeft geraadpleegd. Wij citeren letterlijk:

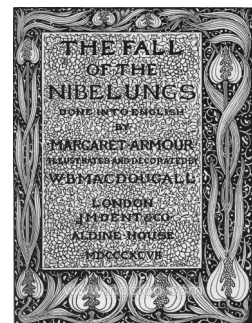
In een brief aan Franz Müller van 9 januari 1856 geeft Wagner zelf aan welke bronnen hij heeft geraadpleegd. Wij citeren letterlijk:

1. *Der Nibelungen Not und die Klage* herausgegeben von Lachmann.
2. *Zu den Nibelungen etc.* von Lachmann.
3. *Grimms Mythologie*.
4. *Edda*.
5. *Volsunga-Saga* (Übersetzt von Hagen – Breslau).
6. *Wilkina- und Niflungasaga* (ebenso. –)
7. *Das deutsche Heldenbuch* – alte Ausgabe, auch erneuert von Hagen. – Bearbeitet in 6 Bänden von Simrock.
8. *Die deutsche Heldensage* von Wilhelm Grimm.
9. *Untersuchungen zur deutschen Heldensage* von Mone – (sehr wichtig).
10. *Heimskringla* – übersetzt von Mohnicke. (glaub' ich) (nicht von Wächter –schlecht.)

“Das Nibelungenlied”

Het “Nibelungenlied” werd sinds zijn herontdekking in de 18de eeuw beschouwd als hét nationale Duitse epos bij uitstek, een waardige tegenhanger van de “Ilias” en “Odyssea” van Homerus en de “Aeneïs” van Vergilius. August Wilhelm Schlegel, oudere broer van de meer bekende Friedrich Schlegel, maakte in een spreekbeurt over de mythologie van de Middeleeuwen voor de eerste maal de vergelijking met de homerische epen. Hij wees er ook op dat het Duitse epos een belangrijke inspiratiebron kon en moest zijn voor de Duitse romantische poëzie.

In 1807 verzorgde een van zijn toehoorders, Friedrich von der Hagen (!) een editie in modern Duits. Op het ogenblik dat Pruisen onder de voet werd gelopen door Napoleon,

stelde hij het “Nibelungenlied” voor als een model van het Duitse genie. Hij wilde de Duitsers een riem onder het hart steken in een periode van wanhoop en verval. Het werk kende een enorme bijval, er kwamen verschillende herdrukken. Het was een populair boek, dat ook Goethe kon appreciëren.

De eerste kritische uitgave van het werk was van de hand van Jakob Grimm (1828). Het epos werd al snel het onderwerp van een aantal toneelstukken en opera’s. Ernst Raupach schreef in 1834 “Der Nibelungen-Hort. Tragödie in fünf Aufzügen mit einem Vorspiel”. Het werk werd overal in Duitsland opgevoerd.

In 1844 beval de filosoof Theodor Vischer in zijn “Vorschlag zu einer Oper” het “Nibelungenlied” aan als een mogelijk onderwerp voor een grote heldenopera. Vischer vond dat de Duitse opera aan vernieuwing toe was, een idee die Wagner later zou ontwikkelen. De nieuwe Duitse opera zou een nationale opera worden. De legende van de Nibelungen blonk uit door zijn eenvoud van actie en kon gemakkelijk tot een opera verwerkt worden. Hij stelde een opera in vijf bedrijven voor, die zou worden opgesplitst in twee avonden. De eerste avond zou de gebeurtenissen behandelen vanaf Siegfrieds aankomst in het paleis van Kriemhild (bij Wagner Gutrune) tot zijn dood, het tweede deel de wraak van Kriemhild.

In 1845 publiceerde Louise Otto drie artikels over het “Nibelungenlied” in het “Neue Zeitschrift”. Via dit tijdschrift kwam Wagner waarschijnlijk in contact met Vischers ideeën. Vier jaar later, in 1848, schreef Wagner het gedicht “Siegfrieds Tod. Eine grosse Heldenoper in drei Akten”, de kern van waaruit de tetralogie zich zou ontwikkelen.

In 1854 werd in Weimar “Die Nibelungen”, een romantische grand opera van Heinrich Dorn, een vijand van Wagner, opgevoerd, zonder veel succes weliswaar.

Friedrich Hebbel schreef een trilogie van drie toneelstukken (“Die Nibelungen”), die eveneens in Weimar werd uitgevoerd, in 1862.

Wagner was dus zeker niet de eerste die de stof behandelde. Hij kende zeker de werken van zijn voorgangers. Ook Schumann en Mendelssohn liepen met ideeën rond om het “Nibelungenlied” op muziek te zetten.

Het “Nibelungenlied” is zonder twijfel het uitgangspunt geweest voor Wagners “Ring”, maar het is zeker niet de enige bron. Zoals bij zijn andere opera’s raadpleegde Wagner vele bronnen, waaruit hij dan een heel persoonlijke synthese maakte. Wagner kwam in contact met de Noorse legenden en ontcijferde, voor zover zijn beperkte kennis van de Scandinavische talen het toeliet, de “Völsunga Saga” en de “Edda”. De eerste van de vier opera’s, “Siegfrieds Tod”, die later “Götterdämmerung” zou worden, is geschreven in de heroïsche atmosfeer van het “Nibelungenlied”, terwijl “Rheingold” verwijst naar de kosmogonie van de “Edda” en daardoor ook een meer universele betekenis heeft.

Zoals algemeen bekend, schreef Wagner zijn Ring in omgekeerde richting. Het unieke van zijn synthese is dat hij de legende van Siegfried heeft verbonden met de Noorse mythologie. Hij maakt van Siegfried immers de kleinzoon van de god Odin (Wotan) en

Kriemhilde en de valk

bewerkstelligde in die zin een band tussen de Nibelungen en de Edda's.

“Das Nibelungenlied” is een Duits middeleeuws epos. Het werk werd geschreven in de 13^e eeuw, in de volkstaal van die tijd: het Middelhoogduits. Het is de Duitse versie van een legende die ook in Scandinavië voorkomt. Het werd in 1755 in het kasteel Hohe-nems in Tirol ontdekt door J. H. Obereit. In de 19^e eeuw werd het beschouwd als het nationale epos dat de constructie van het land beschrijft.

Het verhaalt de heldendaden van Siegfried, de prins die de schat van de Nibelungen bezit. Hij helpt de Bourgondische koning Gunther om de hand te veroveren van Brunhild. Hij huwt Kriemhild, de zuster van Gunther. Hij wordt door de verrader Hagen op een laffe manier vermoord. Deze moord is het begin van de wraak door Kriemhild. Het verhaal eindigt met de nederlaag van de Bourgondiërs aan de oevers van de Donau.

Zijn de gebeurtenissen die in het “Nibelungenlied” worden verhaald historisch? Gaan zij terug op een historische kern? Er is een debat tussen twee scholen. Sommigen doen de gebeurtenissen af als louter mythe, anderen denken dat het legendarische verhaal een historische kern bevat.

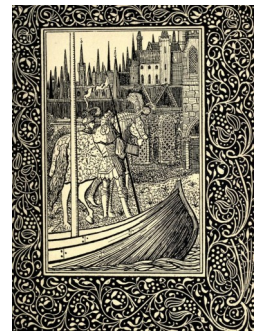
De inhoud van het “Nibelungenlied” is ook via andere bronnen bekend zoals de “Völsunga Saga” en de “Edda” en nog andere Scandinavische bronnen. De goden, die in deze bronnen aanwezig zijn, ontbreken echter volledig in het “Nibelungenlied”. Het epos bevat geen bovennatuurlijke elementen.

Een belangrijk thema dat in alle versies voorkomt, is dat het bezit van een grote schat altijd ongeluk met zich meebrengt. Het goud is weliswaar het edelmetaal van de koningen, maar symboliseert tegelijkertijd decadentie en corruptie. Deze gedachte moet Wagner zeker hebben aangesproken.

Maar dit thema wordt in het “Nibelungenlied” overschaduwd door een tweede, het thema van de trouw, dat ook typisch is voor Wagner. Het gaat om de trouw van de vrouw tegenover haar man, de vazal tegenover de leenheer, de man tegenover zijn plicht. Het belang dat wordt gehecht aan de trouw, aan de belofte, aan de band tussen man en vrouw, bewijst dat het “Nibelungenlied” geschreven is in een al geavanceerde maatschappij, een maatschappij die door de feodaliteit wordt overheerst. Het “Nibelungenlied” is een reflectie van twee verschillende tijdperken: het tijdperk waarin de legendarische stof ontstond, en het tijdperk waarin het werd neergeschreven.

In de periode van de feodaliteit was het werk heel populair. Met het verdwijnen van de ridderidealen in de Moderne Tijd verdween de interesse voor het werk.

Historici veronderstellen dat het “Nibelungenlied” tussen 1203 en 1205 geschreven is, tussen Passau en Wenen. Inderdaad, het epos toont aan dat de auteur niet alleen een grondige topografische kennis bezit van de streek, maar dat hij ook goed op de hoogte is van het leven van Wolfgang von Erla, bisschop van Passau en toekomstige patriarch van Aquileia. Zijn persoonlijkheid wordt op een uitzonderlijke wijze in het licht gesteld. Wolfgang was een genereuze mecenas en het is waarschijnlijk dat het “Nibelungenlied”

De aankomst van Siegfried in het paleis.

onder zijn bescherming is geschreven, misschien zelfs door hem besteld is. Waarschijnlijk gaat het om het werk van één auteur.

Samenvatting

Deel 1. Dit eerste deel legt de nadruk op de roem van Siegfried en zijn huwelijk.

In het gebied van de Bourgondiërs, in Worms, leeft prinses Kriemhild, zuster van de koning Gunther. Gunther regeert, samen met zijn broers Gernot en Gisleher. Op een dag heeft Kriemhild een droom, waarin zij een valk ziet die door twee arenden wordt gedood. Volgens haar moeder gaat het om de man met wie ze zal trouwen, maar die ze snel zal verliezen.

Een paar honderd kilometer stroomafwaarts ligt Xanten aan de Rijn, in de Nederlanden. Daar leeft Siegfried, zoon van koning Siegmund en zijn vrouw Sieglinde. Hij is ontzettend rijk: hij bezit de zgn. "Nibelungenhort". Maar hij is ook een geduchte krijger.

In het eerste deel van het epos is het "Nibelungenlant" een koninkrijk op de grens met Noorwegen, in het tweede deel verwijst de term "Nibelung" naar de Bourgondische Koninklijke familie.

Siegfried verneemt het bestaan van een mooie prinses, Kriemhild, en hij besluit met haar te trouwen. Dit verontrust zijn familie, want de prinses is van hogere geboorte. Zij heeft veel aanbidders. Siegfried komt in Worms aan. Hagen, de halfbroer van Gunther, herkent hem onmiddellijk en vertelt aan de koning zijn heldendaden. Siegfried heeft de Nibelungen overwonnen en hun schat bemachtigd. Toevallig stootte Siegfried op de twee zonen van de zopas overleden koning van de Nibelungen, Schilbung en Nibelung. Zij redetwisten over de verdeling van de schat. Siegfried slaagde er niet in om de schat te verdelen. Een gevecht brak uit, waarin Siegfried Schilbung en Nibelung doodde. 700 krijgers overleefden en gaven zich over. Siegfried werd hun nieuwe koning. Siegfried verwierf ook het zwaard Balmung.

Het verhaal van Hagen gaat verder. De dwerg Alberich, de eigenlijke bewaker van de schat, wilde zijn meester wreken, maar slaagde er niet in Siegfried te overwinnen. De held veroverde de Tarnkappe, die onzichtbaar maakt en de krachten vertienvoudigt. Alberich zwoer trouw aan zijn nieuwe meester en mocht de schat blijven bewaken.

Hagen vertelt eveneens dat Siegfried de draak heeft overwonnen en in zijn bloed heeft gebaad, zodat hij onkwetsbaar is geworden. Het is belangrijk, zo gaat Hagen verder, Siegfried met alle mogelijk eerbetoon te ontvangen en zijn vriendschap te zoeken.

Siegfried verblijft een jaar in Worms. Hij wint er heel wat toernooien en wordt er door vele adellijke dames benaderd. Kriemhild krijgt hij echter niet te zien. Zij observeert hem wel vanuit haar venster.

Gunther krijgt het bericht dat de koningen van Saksen en Denemarken het rijk van de Bourgondiërs willen binnenvallen. Siegfried stelt voor om het commando van de troepen op zich te nemen. Het gevecht grijpt plaats en de twee koningen worden gevangen genomen. In Worms wordt feest gevierd. Siegfried beslist in Worms te blijven om de

Kriemhilde bespiedt Siegfried vanuit haar raam.

prinses Kriemhild te kunnen ontmoeten.

Kriemhild wordt aan Siegfried voorgesteld. Ze verlopen zich. Gunther heeft horen spreken over een zekere Brunhild, een mooie IJslandse prinses. Zij die naar haar hand dingen, worden aan proeven onderworpen. Als ze niet slagen, worden ze gedood. Gunther doet een beroep op de hulp van Siegfried, hij belooft haar de hand van Kriemhild, als ze slagen.

Siegfried en Gunther komen aan in Isenstein, het kasteel van Brunhild. Siegfried laat zich doorgaan voor een vazal van Gunther. Gunther aanvaardt de moeilijke proeven uit te voeren die de prinses hem oplegt. Je kunt haar alleen winnen als je een wedstrijd met haar aangaat die bestaat uit het werpen van een rotsblok, het werpen van een speer en een tweegevecht met het zwaard. Siegfried vertrekt om de Tarnkappe te halen. Met behulp van Siegfried en zijn Tarnkappe slaagt Gunther in de proeven. Duizend Nibelungenkrijgers begeleiden Brunhild naar Worms.

Na een tocht van negen dagen meldt Siegfried aan het hof de behouden terugkeer van Gunther. Hij laat een groot feest voorbereiden. Tijdens dit feest trouwen beide koppels. Brunhild vindt dit niet correct want de afkomst van Siegfried is volgens haar te laag om met een prinses te kunnen trouwen. Zij denkt nog steeds dat Siegfried de vazal van Gunther is. Ze vraagt hierover uitleg aan Gunther, die hierop weigert in te gaan. Brunhild verklaart dat ze zich niet aan hem zal geven.

Gedurende de huwelijksnacht verloopt alles vlot tussen Siegfried en Kriemhild. Maar Brunhild weigert met Gunther te slapen. Gunther wordt door zijn vrouw in een laken geknoopt en aan een kroonluchter opgehangen, zodat ze gevrijwaard blijft van zijn verdere avances. Gunther, ten einde raad, vraagt aan Siegfried om hem een tweede keer te helpen. De volgende nacht overmeestert Siegfried Brunhild in de duisternis. Hij maakt een tweede keer gebruik van de Tarnkappe. Brunhild is misleid, zij meent dat ze met Gunther te maken heeft. Ze aanvaardt in de toekomst haar echtelijke plichten te vervullen. Siegfried neemt een gouden ring van haar vinger. Hij steelt ook haar gordel. Hij schenkt beide trofeeën aan Kriemhild.

Na deze nacht wordt Brunhild een normale vrouw. Haar bovennatuurlijke kracht is verdwenen samen met haar maagdelijkheid.

Siegfried keert met Kriemhild terug naar de Nederlanden. Hij wordt er tot koning gekroond. Tien jaar later wordt een zoon geboren, Gunther. Sieglinde sterft. Ook Brunhild en Gunther krijgen een kind, Siegfried.

Brunhild wil doordringen in het geheim dat haar man Gunther met Siegfried verbindt. Zij vraagt hem Siegfried naar Worms uit te nodigen. De uitnodiging wordt aanvaard. De boden komen terug naar Worms om het feest voor te bereiden.

Siegfried, Kriemhild, Siegmund en hun gevolg reizen naar Worms, waar gedurende meerdere dagen een feest wordt gehouden.

Gedurende een van deze banketten pochen Kriemhild en Brunhild over hun respectieve

De twist tussen
Kriemhild en Brün-
hilde.

echtgenoten. Brunhild vindt dat Siegfried van te lage afkomst is. De discussie loopt uit de hand. Kriemhild daagt de koningin uit door vóór haar de kerk te willen betreden. Kriemhild beweert dat niet Gunther, maar Siegfried Brunhild heeft ontmaagd. Om dit te bewijzen, laat zij Brunhild de ring en de gordel zien die Siegfried heeft ontvreemd.

Om de discussie op te lossen, doen beide vrouwen een beroep op hun echtgenoot. Siegfried verklaart dat hij nooit met Brunhild geslapen heeft. Alles lijkt goed af te lopen, maar Hagen oefent druk uit op Gunther om de dood van Siegfried te aanvaarden. Een plan wordt gesmeed.

Valse boodschappers van Ludeger komen de oorlog verklaren aan Gunther. Siegfried stelt voor hem te helpen. Hagen vraagt Kriemhild naar de kwetsbare plek op de rug van haar man, onder het voorwendsel dat hij hem in de strijd zal beschermen door die plaats te dekken. Zij zal de plek met een kruissteekje op zijn jas markeren. Toen Siegfried in het drakenbloed baadde, dat hem onkwetsbaar maakte, viel een wilgenblad tussen zijn schouders. Daar is hij dus kwetsbaar. Gunther meldt dat Ludeger afziet van de oorlog. Een jachtpartij wordt georganiseerd. Kriemhild heeft een onaangename droom, vraagt Siegfried af te zien van de jacht, maar Siegfried gaat daar niet op in.

Siegfried doodt de meeste dieren. Bij de maaltijd doet Hagen alsof hij de wijn vergeten is, hij nodigt iedereen uit zich naar de bron te begeven. Hij daagt Siegfried uit tot een loopwedstrijd. Siegfried wint. Hij komt bij de bron aan, knielt om te drinken en wordt door Hagen doorstoken. Hij sterft na een lange doodsstrijd. De officiële versie luidt dat Siegfried door rovers is gedood.

Het lichaam van Siegfried wordt door Hagen voor de deur van Kriemhild gelegd. Zij is overstuurd. In de ceremonie die volgt, onthult zij de identiteit van de moordenaar: "Hagen heeft hem, op aanstoken van Brunhild, gedood." Wanneer het dode lichaam van Siegfried bij het naderen van Hagen opnieuw begint te bloeden, wordt dit geïnterpreteerd als een teken dat Hagen de moordenaar is. Kriemhild zweert wraak.

Siegmund wil terugkeren naar de Nederlanden. Kriemhild wil eerst met hem vertrekken, maar blijft uiteindelijk in Worms.

Hagen raadt Gunther aan om zich met Kriemhild te verzoenen. Zo kunnen zij de schat bemachtigen die zij van haar overleden man heeft geërfd. Alberich, de bewaker van de schat, verklaart zich akkoord om de schat naar Worms over te brengen. Kriemhild verdeelt een deel van haar rijkdom en bindt zo een aantal ridders aan haar persoon. Zij ziet in dat rijkdom macht met zich meebrengt. Hagen wordt ongerust. Gunther weigert de schat te confisqueren. Giselher raadt Hagen aan de schat te doen verdwijnen. Hij kan alleen maar ruzie teweeg brengen onder de Bourgondiërs. Hagen steelt de schat en verbergt hem in de Rijn hij is de enige die de juiste plaats kent.

De koning der Hunnen, Etzel (Attila) heeft zonet zijn mooie vrouw, Helche, verloren. Hij wil hertrouwen en wel met Kriemhild. Hij stuurt de marktgraaf Rüdiger naar het land van de Bourgondiërs. Gunther raadpleegt zijn hovelingen. Iedereen, behalve Hagen, is voor het huwelijk gewonnen. Eerst weigert Kriemhild het huwelijk. Etzel is immers hei-

Siegfried en Kriemhilde

den. Maar uiteindelijk stemt zij toe in het huwelijk omdat zij begrijpt dat dit de enige mogelijkheid is om Siegfrieds dood te wreken.

Deel 2. Dit is voor Wagnerliefhebbers minder interessant.

Kriemhild en Etzel trouwen. Na een dertienjarig verblijf als echtgenote van Etzel en heersend over de Hunnen, weet ze haar man te bewegen haar familie uit Worms voor een officieel bezoek uit te nodigen. De Bourgondiërs zijn eerst argwanend, maar zien er een gebaar van verzoening in en gaan op weg naar Gran, nu Esztergom, de hoofdstad van het Hunnenland, nu Hongarije.

Er gaat een opvallend groot gezelschap op weg: Gunther, zijn broers, Hagen, diens broer Dankwart en de speelman Volker met een groot gevolg. Waternimfen, bij de bron van Kelsbach, waarschuwen Hagen: "Wer dahin reitet, den hat der Tod an der Hand".

Hij schenkt aan hun profetie geen geloof. Ze komen aan in Gran. Na gastvrij te zijn onthaald, ontstaat er al gauw wantrouwen tussen de Bourgondiërs en de Hunnen. Kriemhild lokt een gevecht uit, dat escaleert. De Hongaren zijn in de meerderheid en overwinnen de Nibelungen, zoals de Bourgondiërs nu heten. Gunther en Hagen worden gevangen genomen. Eerst wordt Gunther onthoofd. Zijn hoofd wordt naar Hagen gebracht, die op zijn beurt met het zwaard van Siegfried, Balmung, wordt onthoofd door Kriemhild. Hildebrand, een oude ridder die aan het hof van Etzel leeft, is geschokt door het feit dat een zo dappere ridder als Hagen door een vrouw wordt gedood. Hij trekt zijn zwaard en doodt Kriemhild. Etzel is ontroostbaar. De speelman Volker is de enige overlevende die terugkeert in Worms om verslag te doen van de tragische gebeurtenissen.

“Thidriks Saga” (“Niflunga Saga”)

Dit werk is geschreven in het Oudnoors, maar alleen de taal is Scandinavisch. De personages komen uit de Germaanse mythologie. Het heldenverhaal werd rond 1260 geschreven in de Noorse stad Bergen, waarschijnlijk op basis van verhalen die Duitse handelaars naar Noorwegen hebben gebracht. “Thidriks Saga” berust op een historische basis. Het hoofdpersonage, Dietrich von Bern of Verona, is een legendarische figuur die gebaseerd is op de Oostgotische koning Theoderik, die in 526 overleed. Het werk is een compendium van heldenverhalen die in de omgeving van Thidrik plaatsvonden.

Hoewel het werk ca. 60 jaar na het “Nibelungenlied” geschreven is, biedt het een archaïsche vorm van het verhaal. Het staat dicht bij het sprookje en bezit een daardoor naïeve aantrekkingskracht. De ridderwereld en feodaliteit zijn er afwezig. Het heeft een heidense inspiratie behouden. Dit moet een aantrekkingskracht op Wagner hebben uitgeoefend. Wagner vindt er het decor van de smidse in het woud en de karaktertrekken van Siegfried.

De Bourgondiërs verwelkomen Brünnhilde.

Samenvatting

Wanneer koning Sigmund van Tarlungaland op militaire expeditie vertrekt, laat hij de zwangere koningin Sisibe achter. Een valse hoveling beschuldigt de koningin ervan dat zij het kind draagt van een ander. Zij wordt naar het woud verbannen. Daar brengt zij een kindje ter wereld en plaatst het in een glazen kist, dat zij in een rivier neerlaat. Deze kist komt tegen een rots terecht, het kindje valt eruit. Een hinde ontdekt het kind en neemt het op in haar nest. Mimir (Mime bij Wagner) ontdekt het kind, neemt het in zijn woning op en noemt hem Sigurd. Wanneer de jongen opgroeit, wordt hij een dapperere kerel met een moeilijk karakter. Hij wil het aambeeld van Mimir in twee hakken. Om zich van hem te ontdoen, stuurt Mimir hem weg om houtskool te branden. Mimir stuurt ook een bericht naar zijn broer, de draak Regin. Hij moet de jongen opeten. Siegfried ontmoet de draak en doodt hem. Hij baadt in het drakenbloed en wordt daarvoor onkwetsbaar, behalve tussen zijn schouders. Een vogel vertelt hem dat Mimir hem wil doden, aangezien hij de dood van zijn broer zal willen wreken. Wanneer Sigurd naar de smidse terugkeert, raadt Mimir hem aan op zoek te gaan naar Brynhild en haar paard Grani te vragen. Mimir geeft Sigurd een mooi zwaard, waarmee hij Mimir prompt onthoofdt. Hij gaat naar het paleis van Brynhild en doodt er de wachters. Hij bereikt Brynhild die de waarheid over zijn ouders onthult en hem het paard Grani schenkt.

De vrouw van Koning Aldrian van Niflungaland wordt in haar slaap door een bovennatuurlijk wezen ontvoerd. Zij brengt later Hogni ter wereld. De kinderen die zij bij Aldrian heeft zijn: Gunnar, Gernoz, Gislher en hun zuster Grimhild. Sigurd komt aan in Niflungaland. Hij trouwt met Grimhild en helpt Gunnar om Brynhild als bruid te winnen. Brynhild is woedend. Sigurd had beloofd met haar te trouwen! Ze weigert zich aan Gunnar te geven en Sigurd is verplicht zijn plaats in te nemen in het huwelijksbed. Grimhild onthult dat het in feite Sigurd is geweest die Brynhild heeft ontmoet. Brynhild zet Gunnar ertoe aan om Sigurd te doden. Dit gebeurt tijdens een jachtpartij. Grimhild beschuldigt Hogni, die beweert dat Sigurd door een beer werd gedood. De gebeurtenissen in dit deel lopen grotendeels gelijk met de gebeurtenissen uit het "Nibelungenlied". Maar ook het verdere verhaal (deel 2 van het "Nibelungenlied") komt voor in "Thidriks Saga". De gelijkenissen maken het waarschijnlijk dat ze op een gemeenschappelijke bron teruggaan. Geleerden noemen die bron de "Ältere Not".

Er zijn grote gelijkenissen met de "Völsunga Saga", maar in "Thidriks Saga" ("Niflunga Saga") is er geen sprake van een schat!

"Das Heldenbuch"

Het boek is tamelijk laat gedrukt, namelijk in de 15de eeuw, maar werd waarschijnlijk in de 13de eeuw geschreven. Het gaat terug op bronnen waarvan de herkomst moeilijk te achterhalen is. "Das Heldenbuch" verhaalt over de Nibelungen, maar Siegfried verschijnt er niet. Het is echter het enige werk waarin Elberich (Alberich) verschijnt als een machtige dwerg, die over uitgestrekte gebieden heerst en die een magische ring heeft die hem onzichtbaar maakt. Wagner heeft op "Das Heldenbuch" – zo preciseert hij in

Brünnhilde treurt om Siegfried.

“Mein Leben” – een beroep gedaan om Alberich tot koning te maken van de dwergen in “Das Rheingold”. Hij bezit er de ring en de Tarnhelm.

De Scandinavische bronnen

De poëtische “Edda” en de “Edda” in proza

In de Noorse mythologie heeft de legende van de Nibelungen niet de vorm van een groot epos zoals het “Nibelungenlied”. Het verdeelt zich in meerdere zangen, die verzameld zijn in twee verschillende boeken: de “Edda” in proza, rond 1225 geschreven door de IJslandse dichter Snorri Sturluson (1178–1241) en de poëtische Edda, waarvan de oorsprong tot de 7de eeuw teruggaat.

Het werk van Snorri is tegelijkertijd een parafrase en een commentaar op de poëtische “Edda”. In de bibliotheek van Wagner in Dresden waren er twee Duitse vertalingen van aanwezig. De “Edda” zou geschreven zijn als reactie tegen het oprukkende christendom en zou de bedoeling hebben gehad de Scandinavische mythische traditie in leven te houden.

In de poëtische “Edda” zijn 15 mythologische verhalen aanwezig. De poëtische “Edda” heeft hetzelfde onderwerp als “Thidriks Saga” en het “Nibelungenlied”. Je vindt er het verhaal van Sigurd (Siegfried) en zijn adoptief vader Reginn (Mime), het gevecht tegen de draak Fafnir en het wekken van Sigrdrifa (“zij die tot overwinningen drijft”). Deze schone slaapster komt niet voor in de Duitse bronnen. Zij is de primitieve incarnatie van Wagners Brünnhilde. Vreemd genoeg komt er ook een vrouw in die Brynhild heet en die van Sigurd een gouden ring ontvangt. De held huwt later Gudrun en wint Brynhild voor Gunnar (Gunther). Brynhild wordt verraden en laat Sigurd doden, niet door Hogni, maar door Guttorm, de broer van Gunnar.

Maar Wagner heeft zich niet alleen door de inhoud van de “Edda” laten leiden. De alliteraties die hij in de “Ring” zo graag gebruikt, gaan terug op het gebruik van het “Stabreim” in de poëtische “Edda”.

De “Edda” in proza is van belang voor “Rheingold”. In het werk van Snorri ontdekt Wagner de figuren Odin (Wotan), de god van gevechten en overwinningen, de burcht Valholl (Walhalla), Frigg (Fricka), Freya (Freia), godin van de liefde, haar broer Frey (Froh), de god van de donder Thor (Donner), Loki (Loge), die voortdurend intriges spint, de Jotnar, reuzen die uit zijn op de val van de goden, de Dvergar, dwergen die toverachtige ringen smeden en wapens.

Eveneens uit de “Edda” in proza stammen de Wanderer, de Nornir (Nornen) die het lot van de mens spinnen, de Valkyijar (Walküren) die helden bekampen en de dappersten onder hen uitkiezen. De “Edda” in proza en de “Deutsche Mythologie” van Jacob Grimm stellen Wagner in staat een coherente kosmogonie te smeden voor zijn “Ring”.

De episode waarbij Sigurd Sigrdrifa wekt, komt alleen in de “Edda” voor en in de “Völsunga Saga” waarbij de vrouw Brynhildr heet. Sigurd volgt de raad van de vogels, hij reist naar Hindarfjall, het land van de Franken. Op de berg schijnt een fel vuur. Met

zijn ros Grani, een geschenk van Odin, overschrijdt hij de vlammenzee. Hij ziet een slapende krijger. Wanneer hij de helm afneemt, ziet hij dat het om een vrouw gaat. Hij maakt het harnas los en wekt de vrouw, die hem begroet met de woorden: "Heil jou, dag! Heil jou, zoon van de dag!" Sigdrifa/Brynhildr is door Odin gestraft omdat zij in een gevecht de koning heeft gedood, aan wie Odin de zege had beloofd. Odin stak haar met de slaapdoorn, zoals in "Doornroosje". Zij verliest haar goddelijk karakter en moet de man trouwen die haar wekt. Sigdrifa/Brynhildr leert Sigurd de kennis van de runen. Zij onderwijst hem. Zij beloven elkaar eeuwige trouw.

Völsunga Saga

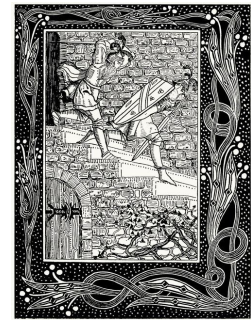
Dit is een roman die aan het koninklijk hof van Noorwegen werd geschreven in de tweede helft van de 13de eeuw. De auteur is anoniem. Het werk legt de link tussen Völsungen (Wälsungen) en de oppergod Odin (Wotan). Zo kan Wagner de mythe van de goden met het drama rond Siegfried verbinden.

Het werk is een synthese van mythes en legendes uit de late periode; het creëert een context die in de oude mythe niet bestond. Het verhaalt de oorsprong van de dynastie van de Völsungen en van de ouders van Sigurdr (Siegfried), zijn leven en dood en de val van de Niflungen (Nibelungen).

Samenvatting

Koning Völsung is de achterkleinzoon van Odin. Hij heeft een tweeling, Sigmund en Signy. Völsung huwelijkt Signy tegen haar zin uit aan Siggeir, koning van Gautland. Op het huwelijksfeest verschijnt een grijsaard die een zwaard in een boom plant. Alle aanwezige mannen proberen het zwaard eruit te trekken. Enkel Sigmund slaagt erin, tot grote woede van Siggeir. Later nodigt Siggeir Völsung en zijn zonen uit voor een bezoek aan Gautland. Hij wil zich wreken. In het gevecht wordt Völsung en zijn tien zonen gedood. Sigmund kan echter ontsnappen. Signy, zijn tweelingzuster, verstopt hem. Zij verlangt naar een zoon die het geslacht kan verderzetten. Met behulp van een heks maakt zij zich onherkenbaar. Zij slaapt met Sigmund en ontvangt Sinfjötli. Sigmund zal nooit weten wie de vrouw is, met wie hij sliep. Völsungs twee kinderen wreken zijn dood en doden Siggeir. Maar ook Signy sterft. Sigmund huwt met Borghild, die hem twee zonen schenkt, Helgi en Hamund. Helgi en Sinfjötli bevelen het leger. In de loop van een veldslag doden zij koning Hunding, vervolgens vier zonen, die hem kwamen wreken. Sinfjötli wordt door Borghild vergiftigd, omdat hij haar broer heeft gedood. Sigmund verstoot zijn vrouw. Zij sterft kort daarop. Hij trouwt met Hjördis, de dochter van de koning Eylimi. Daarmee wekt hij de toorn op van de zonen van Hunding, die dezelfde vrouw voor een van hen wilden. Midden in de slag verschijnt een eenogige man, Odin, die met zijn speer het zwaard van Sigmund breekt. Sigmund sterft, maar zijn vrouw kan hem nog onthullen dat zij een zoon van hem verwacht. Hij vraagt haar de stukken van het gebroken zwaard te bewaren voor die zoon. Die moet het zwaard opnieuw smeden en het Gram noemen. Hij zal een grote held worden. Later krijgt Hjördis een zoon, die zij Sigurdr noemt.

Sigmund groeit op bij de smid Reginn. Die vertelt hem het hele verhaal van de schat.

Gevecht tussen Nibelungen en Hunnen

(Je vindt dit verhaal op het einde van dit artikel onder “Rheingold”). Reginn zet Sigurdr aan om tegen Fafnir te vechten. Maar daarvoor heeft hij een nieuw zwaard nodig. Alle zwaarden die Reginn smeedt, breken op het aambeeld. Sigurdr smeedt vervolgens een nieuw zwaard met de brokstukken van het zwaard van zijn vader. Hij splijt ermee het aambeeld. Hij wreekt zijn vader, hij doodt de zonen van Hunding die zijn vader hebben gedood. Hij verslaat de draak, wiens hart hij moet braden voor Reginn. Hij verbrandt zich, steekt zijn vinger in de mond en verstaat plots het gezang van de vogels. De mezen raden hem aan Reginn niet te vertrouwen, de schat weg te nemen en naar Hindarfjall waar Brynhildr (in de “Edda” Sigrdrifa) slaapt. Sigurdr onthoofdt Reginn, bemachtigt de schat, het zwaard Hrotti, een helm en pantserhemd uit goud. Hij eet een stuk draakenhart om wijzer te worden. Vooraleer hij sterft vertelt de draak hem dat het goud tot zijn ondergang zal leiden.

Wat de episode betreft waarbij Sigurdr Brynhildr wekt, lopen de “Edda” en de “Völsunga Saga” gelijk.

Sigurdr vertrekt op avontuur, maar belooft naar Brynhildr terug te keren. Hij schenkt haar een gouden ring. Hij komt aan in het hof van koning Gjúki. Die heeft drie zonen – Gunnarr, Högni en Gutthormr (Snorri noemt hen in de “Edda” “Niflungar”) – en een dochter Gudrún. Zijn vrouw, Grimhildr, is een tovenaars. Gjúki heet Sigurdr welkom aan zijn hof en nodigt hem uit om er een tijd te verblijven. Grimhildr wil dat Sigurdr met haar dochter trouwt. Zij beseft echter hoeveel Sigurdr van Brynhildr houdt. Zij bereidt een vergetelheidsdrank. Sigurdr verlooft zich met Gudrún en sluit met haar broers een bloedbroederschap.

Vele jaren later wil Gunnarr met Brynhildr trouwen. Het paard van Gunnarr steigert bij de vlammenmuur. Sigurdr verwisselt met Gunnarr van gedaante, zoals Grimhildr hen heeft geleerd. Sigurdr overschrijdt de vlammenzee. Drie dagen lang delen Sigurdr en Brynhildr het bed, maar het zwaard Gramr ligt tussen beide. Ze hebben geen betrekkingen. Sigurdr neemt de ring die hij Brynhildr had gegeven en die uit Andvaris schat stamt. Hij zal die later aan Gudrún geven. Hij geeft haar een andere ring, die uit de schat van Fáfnir komt. Gunnarr trouwt met Brynhildr, hoewel Brynhildr Sigurdr herkent als de man die haar eeuwige trouw heeft beloofd. Maar eenmaal het huwelijk gesloten is, herinnert Sigurdr zich de eed die hem met haar verbindt. Hij laat dit echter niet blijken.

Gudrún beweert dat het Sigurdr was die de vlammenzee heeft overschreden. Ze bewijst dat door haar ring te tonen. Brynhildr dringt bij Gunnarr aan op de dood van Sigurdr. Gutthormr, Gunnarrs broer, doodt de held in zijn slaap. Hij wordt door de stervende Sigurdr gedood. Dan wordt de liefde van Brynhildr voor Sigurdr weer duidelijk. Zij wijst Gunnarr op zijn meened en besluit samen met Sigurdr te sterven. Ze bestijgt de brandstapel waarop het lichaam van Sigurdr is geplaatst.

Eigentijdse bronnen

Om het vele materiaal dat hem ter beschikking staat, te ordenen, doet Wagner een beroep op de onderzoeken van zijn tijdgenoten i.v.m. Germaanse en Scandinavische mythes, meer bepaald het werk van de gebroeders Grimm en de vertaler Karel Simrock.

De “Deutsche Mythologie” van Jacob Grimm was cruciaal voor Wagner. Hij ontdekte het werk, uitgegeven in 1835, in 1843, zo verklaart hij in “Mein Leben”. Jacob Grimm was een filoloog, auteur van een “Deutsche Grammatik”. Hij heeft de heidense Duitse mythes bestudeerd en maakte daarbij gebruik van een uitgave door Friedrich von der Hagen van de “Edda” in proza, een vertaling van “Thidriks Saga”, de “Edda” in proza, de “Völsunga Saga” en natuurlijk het “Nibelungenlied”.

Samen met de “Die deutsche Heldensage” van zijn broer Wilhelm Grimm, gepubliceerd in 1829, betekende de “Deutsche Mythologie” een enorme steun voor Wagner, die er graag gebruik van maakte om de vele onduidelijkheden weg te werken die hij in zijn materiaal vond.

Een voorbeeld. Het was na de lectuur van Grimm dat Wagner de dwerg Elberich uit “Das Heldenbuch” identificeert met Andwari, die volgens de “Edda” de ring en het goud bezat en het zich heeft laten ontfutselen door de goden. Via Grimm construeert Wagner een band tussen het “Nibelungenlied”, de “Edda” en de “Völsunga Saga”. Een groot deel van het werk dat Wagner zou ondernemen voor de constructie van zijn “Ring” was al door Grimm uitgevoerd.

In de “Ring” vind je ook de feeëriekke atmosfeer van de “Kinder- und Haus-Märchen” van de gebroeders Grimm: betoveringen, metamorfosen, toverdrankjes enz. De scène waarin Alberich zich door Loge en Wotan laat gevangen nemen, nadat hij in een pad was veranderd, verwijst naar “De gelaarsde kat”. Brünnhilde is een schone slaapster die door Siegfried wordt gewekt, de onverschrokken Siegfried roept het “Verhaal van hem die reisde om de vrees te leren” op.

In 1843–49 probeerde Karl Simrock, de vertaler van het “Nibelungenlied” in 1827, in zijn “Amelungenlied” een coherente geschiedenis te presenteren van de heldenlegendes. Hij wilde het disparate geheel tot een eenheid brengen. Het werk was in de 19de eeuw heel populair.

Deconstructie en reconstructie

“Götterdämmerung”

Als Wagner in 1949 “Siegfrieds Tod” uitwerkt, inspireert hij zich op de eerste plaats op het “Nibelungenlied”. Het eerste deel van het epos levert hem de actie: de aankomst van Siegfried aan het hof, het dubbele huwelijk, de onthulling van zijn kwetsbaarheid, zijn laatste uren. Maar ook het dubieuze karakter van Gunther en de moordzucht van Hagen, die koste wat kost de schat wil bemachtigen. In de “Edda” is Hogni een minder negatief personage. Hij is het niet die Sigfrid doodt, maar Guttorm, de broer van Gunnar (Gunther).

Toch vallen ook de verschillen op tussen Wagner en het “Nibelungenlied”. In het epos kent Siegfried Brunhild niet vooraleer hij haar voor Gunnar wint. Hij is verliefd op Kriemhild (Gutrune) nog voor hij haar heeft ontmoet want hij heeft horen spreken over haar schoonheid. Brunhild is een amazone, een koningin, een primitieve, atletische vrouw met wie Siegfried zich moet meten bij de proeven.

In “Thidriks Saga” heeft de held Brynhild al ontmoet, maar er is niets gebeurd tussen hen. Hij huwt met Grimhild (Gutrune), zonder dat daarbij een toverdrank wordt gebruikt. De toverdrank komt uit de poëtische “Edda”: daar wordt Sigurd verliefd op Gudrun onder invloed van een toverdrankje.

De verovering van Brünnhilde gebeurt als in de “Edda”: Siegfried neemt de plaats in van Gunther, overschrijdt de vlammenzee. Het geweld, het gevecht tussen Brünnhilde en Siegfried, wanneer deze laatste haar ring probeert te bemachtigen, komt uit de “Völsunga Saga”.

Wat het verraad en de dood van Siegfried betreft, heeft Wagner de Scandinavische bronnen niet gebruikt, waar Siegfried in zijn bed wordt gedood. Hij baseert zich op het “Nibelungenlied” waar Siegfried bij een jachtpartij wordt vermoord.

Wagner verandert nog enkele belangrijke details. Hagen wordt bij Wagner de zoon van Alberich. Wagner wou aldus een link scheppen tussen de moordenaar van Siegfried en de vijand van Wotan. In het “Nibelungenlied” onthult Kriemhild op een naïeve manier aan Hagen de kwetsbare plek van Siegfried. Bij Wagner doet Brünnhilde dat uit wraakzucht. Op deze twee punten manipuleert Wagner de oorspronkelijke mythe.

Siegfried heeft veel gemeen met de Noorse god Baldr, god van het licht en zoon van Odin. In de “Edda” in proza wordt Baldr door Loki (Loge) gedood. Hij wordt verbrand op een brandstapel waarop Odin een ring legt. Zijn vrouw Nanna springt in het vuur. Volgens Snorri’s “Edda” is het verlies van Baldr een groot verlies voor de goden.

De catastrofe op het einde van de “Ring” vindt zijn oorsprong in het einde van de wereld die in het Oudnoors “Ragnarök” wordt genoemd. Dit einde wordt voorspeld door de Völva, een profetes, wiens voorspelling in de poëtische “Edda” “Völuspá” heet. In een gevecht op leven en dood vallen de goden één na één, de wereld vergaat in een wereldbrand. “Ragnarök” wordt bij Wagner “Götterdämmerung”.

“Siegfried”

Wanneer Wagner in 1851 het tweede deel van zijn “Ring” begint, “Der junge Siegfried”, maakt hij een compilatie van materiaal uit allerlei bronnen. In het “Nibelungenlied” is Siegfried de zoon van Sigmund en Siglind, die nog leven. Bij Wagner is de jongen een wees. De “Völsunga Saga” vertelt gedetailleerd hoe Sieglinde de fragmenten van het zwaard heeft bewaard, hoe Sigurd die opnieuw smeedt en hoe hij de draak doodt.

In “Thidriks Saga” hebben Sigurd en Brynhild elkaar, in tegenstelling tot het “Nibelungenlied” al ontmoet vóór zijn aankomst bij Gunther. Zo ook in de Scandinavische bronnen. Brynhild is geen Walküre, maar een kasteeldame. Bij hun eerste ontmoet-

ting is er geen vuur, maar een wacht bij het kasteel. Na een nacht bij de dame te hebben doorgebracht, vertrekt Sigurd, hij bedankt haar voor haar gastvrijheid.

In de "Ring" krijgt de held zijn onkwetsbaarheid van Brünnhilde, maar zij heeft de rug van de jonge held niet beschermd. Het toeval van het wilgenblad dat tijdens het bad in het drakenbloed op de rug van de held valt, leek Wagner te eenvoudig. Daarom laat hij Brünnhilde zorgen voor de onkwetsbaarheid. "Zonder dat hij het weet, heb ik hem met mijn magie bewerkt, die hem nu beschermt tegen wonden. "

"Die Walküre"

In "Die Walküre" volgt Wagner hoofdzakelijk de Scandinavische mythe, "Völsunga Saga".

Brünnhilde met het hoofd van Gunther

Dit is het enige werk dat het verhaal vertelt van de ouders van Sigurd. Wagner vindt er ook de goddelijke oorsprong van zijn held, wat volledig ontbreekt in het “Nibelungenlied”. Het motief van de incest komt eveneens uit de “Völsunga Saga”. Sinfjötli is de zoon van de tweelingen Signy en Sigmund. Een toevoeging van Wagner is dat Wotan de vader is van het incestueuze koppel.

De Walküren komen uit de Noorse mythologie. Wagner vond veel interessant materiaal in de “Deutsche Mythologie” van Grimm, dat zelf teruggaat op de “Edda”.

Het conflict tussen Wotan en Fricka heeft Wagner bij Grimm gevonden. De poëtische “Edda” levert hem het materiaal voor het conflict tussen Wotan en de Walküre, de straf, het vuur, het wekken van Brünnhilde. Wagners persoonlijke inbreng ligt in de aandacht die hij besteedt aan de belangrijke rol van Wotan en de intense band die hem aan zijn dochter bindt. Wagner is een fijne psycholoog wanneer hij van Brünnhilde het alter ego van Wotan maakt.

“Rheingold”

Voor het eerste deel van de tetralogie put Wagner uit de Scandinavische bronnen. In de poëtische “Edda” leert Sigurd van zijn schoonvader het verhaal van Loki en de schat van de draak. De dwerg Andwari leeft in een waterval in de gedaante van een snoek. Hij bewaakt er een goudschat, waartoe de ring Andvaranaut (“Andwari’s gift”) behoort. Op een dag vond Otur, die de gestalte van een otter had aangenomen, een zalm. Als hij op punt staat die te verorberen, doodt Loki, die met Odin op stap is, hem met een steenworp op zijn hoofd. Hij wil het mooie ottervel bemachtigen. Later toont hij het vel aan zijn gastheer koning Hreidmar. Dan wordt duidelijk dat Otur zijn zoon was. Hreidmar laat de goden gevangen nemen en eist vergelding. Ze moeten het ottervel met goud vullen. Loki keert terug naar de waterval en vangt met zijn net Ráns de snoek, Andwari. Hij laat Andwari in leven, in ruil voor de schat. De dwerg wil koste wat kost de ring terug en spreekt de vervloeking uit: al wie de ring bezit, zal dood en vernieling zaaien rondom hem. Loki en Odin betalen de familie met het goud en de ring van de dwerg. De zoon, Fafnir, doodt zijn vader Hreidmar, om de ring te bemachtigen.

De illustraties bij dit artikel komen uit een Engelse uitgave van het Nibelungenlied: “The Fall of the Nibelungs. Done Into English” by M. Armour. Illustrated and Decorated by W. B. Macdougall

De WagnerVrienden waren er ook...

In deze rubriek willen we onze leden een overzicht bieden van enkele persoonlijke impressies van een bijgewoonde voorstelling. Wens je zelf ook je mening hier te laten publiceren, dan mag je ons steeds jouw tekst toesturen per e-mail.

Tannhäuser-ervaring in Bayreuth | Francis Van Rossum

Het is waarschijnlijk de stille hoop van elke operaliefhebber om ooit eens achter de coulissen te mogen verblijven tijdens een voorstelling. De inspanningen van de vele medewerkers die een opvoering omkaderen, worden vanuit de schouwburg niet gezien en zijn toch zó belangrijk. Het moet dus boeiend zijn om dit te kunnen beleven.

Dit jaar ging voor Annie en mezelf deze droom in vervulling: we werden uitgenodigd om tijdens de voorstelling van *Tannhäuser* in Bayreuth plaats te nemen op het toneel. De regisseur (Sebastian Baumgarten) ziet dit publiek op het podium als een verlenging van de toeschouwersruimte, die zo doorloopt op de scène (eenheidsdecor van de Nederlandse kunstenaar Joep van Lieshout). En dit dan nog tijdens de premièrevoorstelling op 25 juli.

Gezien het de première van het Festival was, hebben we vooraf dus even kunnen meegenieten van de drukte rondom de personaliteiten op het Rote Teppich. Even maar, want 30 minuten voor de voorstelling werd er verzameld op de Probebühne 2. Hier werden de deelnemers in twee groepen verdeeld en onder begeleiding van sympathieke techniekers naar onze plaats begeleid.

Eerste probleem: blijkt dat er langs onze

kant niet voldoende stoelen staan. Gelukkig kunnen we, na tussenkomst van toneelmeester Udo Metzner, naar de overzijde. Niet langs het toneel want er wordt met open doek gewerkt! Dus maar onder het podium door. Dit was dan weer interessant; zo konden we ook een blik werpen in de catacomben van het Festspielhaus. Hoewel ... catacomben doen denken aan donkere gangen en duistere lokalen... niets hiervan in Bayreuth! Alle muren zijn proper wit geschilderd, met een fijn purper lijntje er horizontaal door getekend. Je kunt er van de grond eten.

Eindelijk op onze plaats hebben we een prachtig zicht op wat op het podium gebeurt, alsook in de orkest- en souffleurbak. De orkestopstelling is volledig atypisch. Zo zitten de eerste violen rechts van de dirigent en de tweede links (omgekeerd dus dan bij een "klassiek" orkest). De groepen celli, contrabassen en harpen worden in twee verdeeld en links en rechts ten opzichte van de dirigent opgesteld. Ook zit het orkest naar achteren toe aflopend in plaats van in de traditionele opstelling oplopend. Van op het podium zie je eigenlijk alleen maar de dirigent en de eerste rij van de violisten. Opvallend is de ontspannen sfeer die in het orkest heerst. Alle muzikanten (en dirigent) in T-shirt, rustig met elkaar

Michael Nagy (Wolfram Von Eschenbach) en Michelle Breedt (Venus) | © Bayreuther Festspiele

keuvelend in afwachting dat het rode licht aan de pupiter van de dirigent via oranje groen wordt. Onmiddellijk (het is stipt 16 uur) klinken de eerste noten van de wondermooie ouverture.

Op het einde van deze inleidende muziek, waar in de partituur de regieaanwijzing van Richard Wagner "Vorhang" (doek open) voorschrijft, wordt in deze productie de toverwereld van Venus van onder het toneel omhoog geduwd in de vorm van een dierenkooi. Hiermee wordt de regieaanwijzing op een eigen manier gevolgd. De regisseur kent zijn partituur!

En dan ...

Tweede probleem : een geweldige knal, enkele stukken vliegen in het rond (toeschouwer zijn op het podium is duidelijk niet ongevaarlijk; men had er ons voor gewaarschuwd). Na een stijging van misschien een halve meter valt de "Venuskooi" stil. Merkwaardig hoe alle figuranten die zich op het podium bevinden er kalm onder blijven en rustig de stukjes oprapen. Intussen gaat de muziek maar door. Achter ons horen we druk overleg, finaal komen Michelle Breedt (Venus) en Torsten Kerl (Tannhäuser) uit de kooi geklommen via een ladder en beginnen boven op dit "verhoogje" aan hun prestatie. Enkele minuten nadat ze beginnen zingen zijn: plots een rood licht aan de pupiter van de dirigent. Deze legt de muziek stil en het doek valt dicht. Onmiddellijk komen Katharina en Eva Wagner het podium opgesneld (lijkbleek, je zou van minder ...) vergezeld van de regisseur en de perschef, die voor het doek verdwijnt om een melding te maken aan het publiek. Dit publiek, zo vernamen we achteraf van mensen uit de zaal, had wel

"iets" gehoord, maar niet gedacht aan iets abnormaals. En dan worden we met zachte dwang weggeleid. Iedereen (ook het publiek in de zaal) wordt vriendelijk verzocht het gebouw te verlaten en te wachten op verder bericht. Men dacht een onderbreking van 20 minuten. Dit werd uiteindelijk een uur.

Als we weer op onze plaats zitten, zien we de regisseur nog de laatste instructies geven voor de intussen uitgedachte alternatieve regie; en mogen we even voelen aan de zwangere buik van Venus (Michelle Breedt). Er wordt hernomen met de laatste maten van de ouverture en we krijgen uiteindelijk een onuitgegeven Venusscène. Mooi toch hoe de figuranten en de zangers er in slagen om dit op zo een korte tijd gedaan te krijgen. Prachtig ! Verder verloopt de voorstelling zonder nieuwe problemen.

Ook mooi om zien is het werk van, in dit geval, de souffleuse. Deze dame "mimiekt" elk woord dat door de zanger moet worden gezongen en begint regelmatig zelfs met de eerste woorden van een nieuwe zin alvorens de uitvoerder hieraan toe is. Deze inspanning lijkt me niet te onderschatten, temeer omdat ze er op bepaalde momenten ook nog de maat bij slaat, zich baserend op een monitor waar ze de dirigent kan zien. Dat deze persoon in het geheel niet onbelangrijk is blijkt uit het feit dat regelmatig bij de eindgroet een zanger een hand geeft aan de persoon in de souffleurbak. Deze moet op sommige momenten een welgekomen steun zijn.

In deze opera is ook het koor prominent aanwezig. Denk maar aan de terugkeer van de pelgrims aan het begin van de

derde akte. Om deze grote groep mensen samen te laten zingen, staan er assistent-dirigenten, met een led-lampje op hun dirigeerstok, in de coulissen. Ik zag uiteraard maar één kant maar kon er daar al 4 tellen.

Het “vlak voor je neus” staan van de zangers en zangeressen is natuurlijk een geweldige ervaring. Zo komen ze op of gaan van het toneel en lopen langs je heen. Spannend !

Wat me verbaast heeft, is het geluid dat in de coulissen permanent aanwezig is. Je hoort voetstappen, de commando's van de toneelmeester of zijn assistent, we hoorden zelfs vlak achter ons Katharina

Wagner praten met een zanger. En van dit alles is niets te horen of te zien vanuit de zaal.

Dit was voor ons een “geschenk uit de hemel” waar we nog lang zullen aan terugdenken. Hopelijk laten in de toekomst nog andere regisseurs publiek op het podium toe. Krijgt u de kans, aarzel dan niet, het is een fantastische ervaring !!!

> **Tip:** Zie ook dit filmpje op Youtube:

<http://www.youtube.com/watch?v=0VtLUPlbxG4>

Michelle Breedt (Venus) en Torsten Kerl (Tannhäuser) | © Bayreuther Festspiele

Der Fliegende Holländer in Lyon | Eliane De Wispelaere

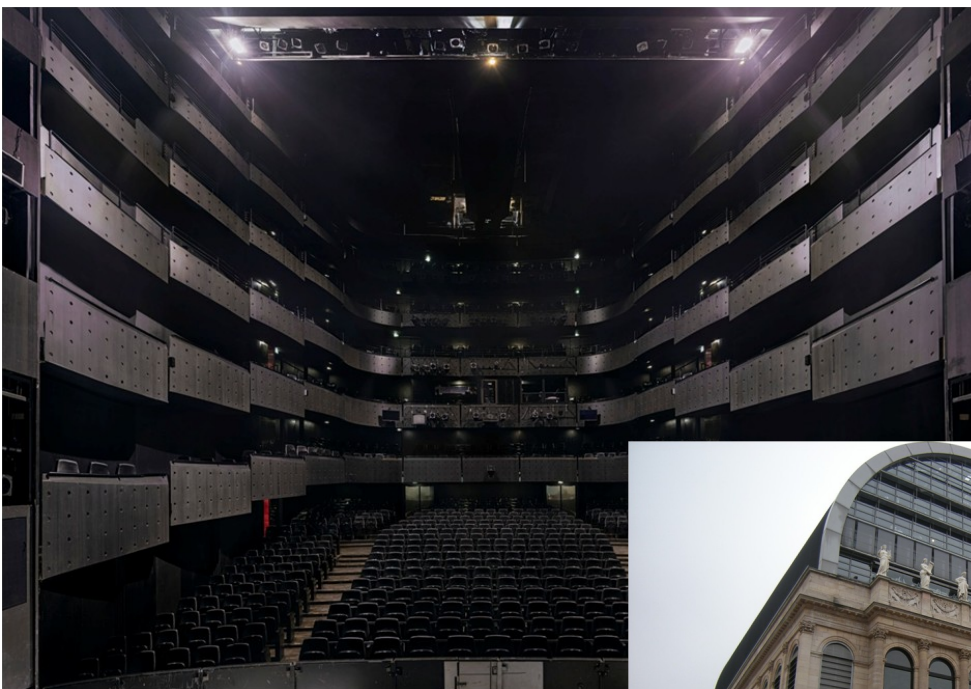
Met een aantal WagnerVrienden vertrokken we naar Lyon: goedgezind dankzij de veelbelovende weersvoorspellingen en de hoge verwachtingen van de uitvoering van *Der Fliegende Holländer*, door de Franse pers bestempeld als “fantastique”.

Lyon, dat ik enkel kende als “stad op weg naar het zonnige Zuiden” heeft mij aangenaam verrast met zijn unieke ligging aan de Rhône en de Saône, de grootse gebouwen, Romeinse amfitheaters, zijn unieke traboules (traditionele passages) en zo veel meer om te ontdekken.

Uiteraard was opera en Wagner het doel van onze reis en het operagebouw zelf is toch ook wel indrukwekkend. De architect

Jean Nouvel (vandaar de Nouvel Opéra) renoveerde het oude gebouw compleet (tussen 1989 en 1993): hij behield enkel de mooie façade en de foyer. Hij “ondergroef” het gebouw met 5 kelder-verdiepingen voor onder meer repetitieruimtes en hij verdubbelde de hoogte door de creatie van een tongewelf in glas en staal voor o.a. de ruimtes voor het balletgezelschap.

Het was wel even schrikken bij het betreden van de volledig zwarte zaal met 6 balkons, maar misschien was het wel de bedoeling om door de lelijkheid (dit is enkel mijn persoonlijke mening) nog meer te kunnen genieten van de pracht van de muziek.

Het interieur en exterieur van de Opéra de Lyon

De opvoering werd gebracht zonder pauzes, dus als eenakter zoals oorspronkelijk geschreven door Wagner en zoals opgevoerd in Bayreuth in 1901.

Even sloeg de schrik mij om het hart toen men aankondigde dat een aantal zangers “een beetje verkouden” waren, maar achteraf bleek dit helemaal niet zo erg te zijn.

De dirigent **Kazushi Ono** besloot om de ouverture te spelen zoals op de première in 1841, namelijk zonder het thema van

de Verlossing dat pas later door Wagner werd toegevoegd. We krijgen wel het thema te horen op het einde van de opera als Senta zich in zee gooit en door haar trouw tot in de dood de Hollander eindelijk verlossing brengt.

De regie was in handen van **Alex Ollé** van het bekende Catalaanse collectief **La Fura dels Baus**. Voor het ontwerp heeft Ollé zich meermaals afgevraagd of een dergelijk verhaal vandaag nog mogelijk zou zijn: “Waar is een vader nog in staat om

Scènebeeld van de productie | © Opéra de Lyon

zijn dochter te verkopen voor geld, waar heeft het leven niet meer waarde dan de dood?” Dit alles bracht hem ertoe om zijn verhaal te verplaatsen naar één van de scheepsloopstranden in Bangladesh waar arbeiders gestrande olietankers slopen met behulp van enkel hamers en snijbranders en waar niemand stil staat bij een dode meer of minder.

Op de scène een reusachtige, verroeste cargo die zowel gebruikt wordt als het schip van Daland als voor dit van de Holländer.

Na de storm – prachtig weergegeven met videoprojecties van **Franc Aleu** – wordt een hoge ladder neergelaten waarlangs de bemanning (wel beschermd via levenslijnen die het spel van de zangers niet altijd

vergemakkelijken) het schip verlaat.

Het angstaanjagende grote anker dat wordt neergelaten en de verschijning van de Holländer (hij kruipt uit de romp van de cargo) als een zombie geven enorm goed de sfeer weer van het uitzichtloze ...

De spinsters werden vervangen door vrouwen die scheepsonderdelen sorteren en oppoetsen, op een desolaat, rotsachtig strand en die af en toe een dansje ple-gen (dit was wel even wennen)

De zombie-achtige figuren van de verdoemde bemanning van de Holländer zijn gewoonweg schitterend angstaanjagend, de plaatselijke bevolking rent dan ook weg in alle richtingen.

Simon Neal (die we ook al konden bewonderen als Telramund in Düsseldorf), was een imposante Holländer en had met zijn krachtige maar warme stem weinig problemen met deze zware rol ook niet in de samenhang met **Falk Struckman** (Daland); die een meer dan behoorlijke Daland zong en het vlotte personage zeer goed gestalte gaf.

De Poolse sopraan **Magdalena Anna Hofmann** kon mij helaas niet bekoren als Senta. Deze rol is blijkbaar iets te hoog voor haar stem zodat ze de hoge noten vaak "roept" en hier en daar had ze zelfs problemen met de toonvastheid; haar scenische vertolking viel wel best mee.

Luc Robert vertolkte met zijn mooie lyrische tenorstem uitstekend de rol van de Steuerman en de jonge, veelbelovende Zwitserse mezzosopraan **Eve-Maud Hubeaux** zette met haar frisse verschijning en aangename warme stem een uitstekende Mary neer.

Tenslotte was er de genietbare vertolking van Erik door **Tomislav Muzek**, niet altijd even overtuigend noch vocaal noch scenisch.

Het koor van de Opéra van Lyon verdiende voor 100% het daverende applaus dat het kreeg want ze waren grandioos en ook het orkest heeft hier zeer goed werk afgeleverd.

Kortom een voorstelling om vooral van te genieten en om zeker terug te zien, blijkbaar wordt ze volgend jaar in Rijsel her-nomen, dus WagnerVrienden allen daar heen !

Na de voorstelling was er nog een diner in het Sofitel, georganiseerd door le Cercle Richard Wagner van Lyon (die er trouwens ook hadden voor gezorgd dat we uitstekende plaatsen hadden in de opera en waarop Wagnervrienden uit Frankrijk en België (zowel Franstalige als Nederlandstalige) elkaar konden ontmoeten, bijpraten over de voorstelling en ideeën uitwisselen.

De sfeer was goed, het diner was uitstekend en iedereen ging voldaan en tevreden naar huis.

Scènebeeld van de productie | © Opéra de Lyon

Operaweekend in Berlijn | Stefan Burke

Elk jaar organiseert Apollo, de jongerenvereniging van de Staatsoper Unter den Linden Berlin, een internationaal operaweekend waarop jongeren uit heel Europa welkom zijn. Via de Freunde van Bayreuth kreeg ook ik een uitnodiging. Het weekend werd opgebouwd rond twee bekende werken uit de operaliteratuur: *Tosca* en *Tristan und Isolde*. Twee verhalen ook over "fatale" liefde.

De Berlijnse Staatsoper speelt sinds 2010 niet in het historische gebouw aan de prestigieuze "Unter den Linden", maar in het Schiller Theater aan de Bismarckstrasse, dit is in West-Berlijn (Charlottenburg) en net aan de overkant van de Deutsche Oper, het tweede Berlijnse operahuis. Het reguliere operahuis is sinds enkele jaren een gigantische bouwwerf. Als deel van het weekend, kon ik deze werf ook bezoeken. Het oorspronkelijke gebouw wordt bijna helemaal herbouwd en in ere

hersteld. Ook de gebouwen rondom de opera worden aangepakt. Pronkstukken van de restauratie zijn de verhoging van de zaal om zo een betere akoestiek te bekomen en het uitgraven van een ondergrondse doorgang vanuit de repetitieruimtes naar het operahuis om decors op te slaan en te verplaatsen. Het moet immers mogelijk zijn om in één week tijd zes verschillende producties te spelen. Helaas durft men geen timing meer te plakken op de heropening. Normaal gezien had dit vorig seizoen moeten zijn, hiervoor had men trouwens allerlei grote namen geëngageerd, maar dit was nog veel te vroeg. Hopelijk wordt dit geen verhaal als met de nieuwe Berlijnse luchthaven. In tussentijd moet men dus spelen in het Schiller Theater. Dit is een typisch naoorlogs Duits theatergebouw: niet echt mooi, maar wel bijzonder efficiënt. Tot 1993 was het een belangrijke West-

De grote werkzaamheden in en rond de Staatsoper.

Het Schiller Theater aan de Bismarckstrasse

Anja Kampe (Tosca) en Michael Volle (Scarpia) | © Staatsoper Berlin

Duitse theaterbühne. De zaal biedt plaats aan circa 1000 personen en dit is een stuk minder dan het operagebouw aan de Unter den Linden, bijgevolg maakt de Staatsoper per voorstelling dat ze in het Schillertheater spelen een aanzienlijk verlies.

Op zaterdagavond zag ik de laatste voorstelling van de nieuwe *Tosca*-productie van Alvis Hermannis. Een recensie van *Tosca* hoort normaal niet thuis in een Wagnermagazine, maar voor deze voorstelling is het wel gerechtvaardigd door verschillende Wagneriaanse links. Vooreerst waren de drie hoofdrollen bezet met zangers waarvan we de Wagnervertolkingen kennen: Anja Kampe (Tosca), Zoran Todorovich (Cavaradossi) en Michael Volle (Scarpia). Daarnaast is de internationaal gelauwerde regisseur Alvis Hermannis iemand die we binnenkort ook in Bayreuth zullen zien met een nieuwe productie van *Lohengrin* (met Alagna of Beczala en Netrebko in de hoofdrollen). Vorig seizoen

was hij in de Munt te gast voor *Jenufa*. Zijn folkloristische aanpak vond ik toen redelijk problematisch en ik hoopte dat hij dit goed zou maken met deze *Tosca*. Helaas was dit niet het geval. Opnieuw kiest hij voor een hyperrealistische en – naar eigen zeggen – esthetische aanpak op scène met oubollige decors en kostuums. Je ziet inderdaad de Sant'Andrea della Valle, het Palazzo Farnese en bijhorende piazza, stukken van het Castel Sant'Angelo, ... Je waant je als het ware echt in het 19de-eeuwse Rome, maar dan wel een kitsche versie van het origineel. Precies zoals in de Munt gebruikt hij voor deze productie een tweedeling. Enerzijds zie je op scène het verhaal dat vooral gezongen wordt. Daarnaast wordt in het bovenste deel van het decor het hele verhaal ook verteld aan de hand van schreeuwelijke stripachtige tekeningen. Deze leiden je af en zijn enkel maar een gemakkelijheidoplossing voor de regisseur. Zo hoeft hij immers bepaalde de-

tails op scène niet uit te werken.

Gelukkig was het muzikale luik heel wat beter. Anja Kampe zong een perfecte Tosca. Haar stem heeft voldoende kracht en nuances voor de rol, al lijkt ze zich wel wat comfortabeler in het Wagnervak te voelen. Ook Michael Volle was een superieure Scarpia. Hij zet de rol gewelddadig en met veel energie neer. Hij zorgde er dan ook voor dat het *Te Deum* aan het einde van de eerste akte het hoogtepunt werd van deze voorstelling. Daarentegen was Zoran Todorovich, ingevallen voor de zieke Fabio Sartori, een zeer bleke en inspiratieloze Cavaradossi. Hij lijkt verouderd te zijn en veel van zijn energie verloren te hebben. Het was dus geen zo'n gelukkige invalbeurt. Het orkest tenslotte bracht een modern aanvoelende versie van de partituur, zonder al te veel pathetiek. De meeste voorstellingen werden gedirigeerd door Daniel Barenboim, maar zijn vaste assistent in Berlijn, Domingo Hindoyan, deed de laatste voorstellingen. Deze jonge Venezolaanse dirigent is een naam om te onthouden.

Het tweede luik van dit operaweekend, Wagners *Tristan und Isolde*, was van een ander kaliber. De productie van Harry Kupfer werd gecreëerd in 1999. Gezien zijn succes, kwamen er al verschillende reprises. Ook dit seizoen staan een reeks voorstellingen op het programma. Zelfs al gaat het om een eerder oude regie, toch blijft ze echt goed. De encensering van Kupfer blinkt immers uit in zijn helderheid en eenvoud. Centraal staat een grote sculptuur van een gevallen engel. Dit beeld kan draaien en zo worden heel wat mooie visuele effecten gecreëerd. De symboliek van de gevallen engel is ook

Waltraud Meier (Isolde) | © Staatsoper Berlin

zeer passend voor het verhaal want Tristan en Isolde zijn "gevallen" engelen door hun overgave aan de passionele liefde. In een dergelijk eerder abstract en sober decor heb je nood aan goed acterende zangers om het drama echt te dragen. Dit geldt uiteraard voor de Isolde van Waltraud Meier. Haar incarnatie van deze rol blijft legendarisch. Zij heeft ondertussen meer dan voldoende maturiteit om deze rol echt te begrijpen. Ze werkte reeds verschillende keren mee aan deze Kupfer-productie en dat merk je echt. Als actrice is ze geloofwaardig tot in de details. Voor de voorstelling zat ik wat in met haar stem. Waltraud Meier is immers niet zo jong meer en heeft al heel veel Wagner gezongen. Deze vrees bleek onterecht want ze had een goede dag. Natuurlijk zijn haar hoge noten in het tweede bedrijf niet meer zo loepzuiver als 10 jaar geleden, maar haar dictie blijft prachtig en is zeer natuurlijk. Ze kan de tekst als het

ware gewoon uitspreken zodat je elk woord begrijpt. Ik heb nog maar zelden een zo intense Liebestod meegemaakt als in deze voorstelling. Het volledige publiek bleef na de laatste noten een hele poos muistil. Het gerucht doet ondertussen ook de ronde dat Waltraud Meier Ortrud zou vertolken in de nieuwe *Lohengrin* in Bayreuth, dit zou op zijn minst een opmerkelijke terugkeer zijn.

Voor de rol van Tristan was met Peter Seiffert ook een oudgediende geëngageerd. Seiffert is voor zijn leeftijd nog een goede en krachtige Tristan, maar naar het einde toe voelde je duidelijk zijn vermoeidheid. Zijn acteerprestaties waren echter wat minder overtuigend, hoofdza-

kelijk door zijn postuur. Hij leek niet altijd zo comfortabel in de scenografie en ik vreesde vaak dat hij van de centrale sculptuur zou vallen. René Pape was een autoritair sterke Koning Marke, maar na zijn vele optredens in New York leek hij wat vermoeid. Hij kan normaal nog beter. Roman Trekel was de Kurwenal van dienst. Zijn vertolking was bleek en zijn stem klonk soms wat genepen. Tenslotte was er ook nog de Staatskapelle Berlin onder leiding van chefdirigent Daniel Barenboim. Zijn lezing van *Tristan und Isolde* was ronduit perfect en getuigde van een verschroeiende intensiteit. Dergelijke voorstellingen zou ik zeker nog vaker willen zien.

Waltraud Meier (Isolde) en Peter Seiffert (Tristan) | © Staatsoper Berlin

Lohengrin in Amsterdam | Johan Verbruggen

Het was reuzefijn om nog eens in Amsterdam te zijn – een jaar na het memorabele Internationale Wagnercongres aldaar – en terug in het Muziektheater een Wagnervoorstelling te mogen bijwonen, namelijk *Lohengrin* in de regie van Pierre Audi.

Lohengrin is een overgangswerk in Wagners oeuvre. Het werd geconcipteerd, geschreven en gecomponeerd in een tijd waarin er iets broeide. Het was een tijd bezwangerd met de vraag naar en de drang tot verandering, maatschappelijk, politiek, artistiek. *Lohengrin* draagt deze

onrust, deze ambiguïteit, deze onzekerheid wat maatschappelijke normen en politieke waarden betreft in zich. De muzikale taal spreekt ze uit: de harmonie van de romantische opera, de zoetgevooisde zangerigheid van het Schumanesque klankidroom dat een traditionalistische, systeembevestigende plot moet verklanken, wordt echter ondermijnd door de ambiguïteit van de nieuwe zich aandienende klankwerelden.

De prelude tot akte 1 is de allereerste muzikaal geformuleerde impliciete vraagstelling naar een nieuwe bestaansmogelijkheid binnen het kader van het muziektheater: ragfijne symfonische verklanking van verlangen, droom, mogelijkheid tot materialisering. Deze vindt helaas slechts een voorlopige bestaansgrond in klanken...de on vervulde, maar steeds immanente mogelijkheid tot verlossing, die in de grote Graal-monoloog in de 3de akte weliswaar een stap verdergaat in explicie-

te verwoording van het on vervulbare. Alfa en omega van een belofte. Een belofte tot een nieuwe wereldorde.

Lohengrin is een koor-opera. Met uitzondering van *Götterdämmerung* en *Parsifal* is er in Wagners output geen werk te vermelden waarin het koor zo'n belangrijke muzikale én vooral dramatische functie heeft. Ik vond het vooral opmerkelijk de grote stilistische verwantschap vast te stellen tussen dit werk en *Das Liebesmahl der Apostel*, dat enkele jaren voordien (rond 1845) eveneens in Dresden gecreëerd werd. De harmonische structuur en melodische opbouw van beide werken overlappen quasi elkaar. Op dramatisch vlak is de inbreng van het koor een mooie voorafspiegeling van wat in *Parsifal* tot in de uiterste consequentie zal worden doorgetrokken, namelijk het koor als een volwaardig handelend personage dat impliciet en expliciet de handeling become-mentarieert en beïnvloedt.

Het "godsoordeel" in de eerste akte met Evgeny Nikitin (Telramund) en Nikolai Schukoff (Lohengrin) | © Ruth Waltz

Ambigüiteit en normvervaging zijn een centraal thema, uitlopend in een uitgestelde “problemsolving” verlossing. De traditionele maatschappelijke codes, gebouwd op concepten als eer (Telramund), vazallentrouw (Heinrich von Brabant) en godsgericht worden uitgehold en gecorrumpeerd ten bate van persoonlijke ambitie (zeer actueel trouwens!). Zo dient een nieuwe moraliteit zich aan, die zich ten dienste stelt van morele rechtvaardigheid, maar als compensatie onvoorwaardelijke en van elke kritische reflectie ontdane trouw eist. In een uit haar hengsels getrokken samenleving is er een voedingsbodem voor invraagstelling (Ortrud) en twijfel (Elsa). Een maatschappijmodel, al weze het nieuw, dat a priori kritische reflectie en bevraging uitsluit, is per definitie gedoemd te mislukken. Met andere woorden, Lohengrin is een would-be verlosser, zijn verlossingswerk is gedoemd met een vraagteken te eindigen.

De tweede akte is de “post-1848-Wagner” par excellence: de eerste scène, tussen Ortrud en Telramund geeft een glimp van wat later de grote muzikale duels in *Götterdämmerung* en *Parsifal* zullen worden. De duistere, haast diabolische sfeer van de ontmoeting tussen Hagen en Alberich ligt reeds besloten in het gesprek tussen Telramund en Ortrud. Met Ortruds verleidingskunst in Audi’s encenering is men schijnbaar getuige van een incarnatie van Kundry, die een would-be Amfortas tot “norm-overschrijdend handelen” weet aan te zetten. Muzikaal is deze akte in de behandeling van de stemmen een echte sprong in de toekomst, alsof de schim van Schönbergs “Sprechgesang” reeds rondwaart in deze muziek en dan het ex-

De confrontatie in de tweede akte tussen Elsa (Julia Banse) en Ortrud (Michaela Schuster) | © Ruth Waltz

pliciet inzetten van het Fernorchester. Wie hoort daar niet de diabolische huwelijks-scène in Mahler's eersteling *Das Klagende Lied* in a nutshell?...

Pierre Audi's encenering is opgebouwd rond enkele strak-elementaire decorelementen, die de aandacht volledig op de handeling richten. De eerste akte is gecompieerd als een groot autodafe-proces, een hoogmis van inquisitioneel machtsvertoon waar niet de wet, maar Godsoordelen doorslaggevend zijn in het bepalen van schuld, straf en boete. Lohengrin als reddende engel, de “deus ex machina” par excellence, die rechtvaardigheid over gecorrumpeerd recht laat zegevieren. De kleurensymboliek in deze was veelzeggend: de zwarte rigiditeit van de oude orde uitgedaagd door de witgekleurde eenling, de would-be verlosser.

De symboliek blijft in de volgende bedrijven rigoreus doorgevoerd. Terwijl Telramund en de hertog in tussenkleuren (bruin), die hun ambigue positie in het krachtenspel benadrukken, uitgedost zijn,

worden de polaire werelden van het verleden (zwart) en de verlossende toekomst (wit) tegen elkaar uitgespeeld, wat de handelingsintensiteit van de koren nog intensifieert. Interessant is de dubbelkleurigheid van Ortrud: pikzwarte kledij, met een vuurrrode binnenkant, wat haar als het ware tot een vrouwelijke incarnatie van Goethe's Mefistofeles opwaardeert: "ein Geist aus anderen Zeiten, der stets verneint." Dit is een ander facet van een Kundry pre-incarnatie.

Lohengrin eindigt niet met de in de prelude tot het eerste bedrijf verklankte belofte van een transparante, heldere, rechtvaardigere nieuwe wereld. En hier treed reeds het radicaal verontrustend nieuwe in Wagners werk voor de eerste maal schuchter naar voor: de verlossing is geen feitelijkheid, maar blijft slecht een hoopvolle mogelijkheid, verpersoonlijkt in de onttoverde zwaan, het kind van de toe-

komst, dat centraal het slotbeeld domineert.

Kort samengevat: een fijnzinnig symbolistisch ingevulde encenering, waarbij de traditionalistische benadering fijnzinnig in de kleurensymboliek becommentarieerd wordt. Muzikaal gesproken was het een uitgebalanceerde voorstelling, waarbij vooral de diabolische uitstraling van Ortrud (Michaela Schuster), zowel vocaal als dramatisch, mij aangesproken heeft. Elsa (Julia Banse) en Lohengrin (Nikolai Schukoff) kwamen er wat bleekjes uit, en daar had ik wel wat meer stemkarakter verwacht. De andere rollen en het koor waren kwalitatief zéér hoogstaand, maar vooral het orkest en haar gedreven spring-in-'t-velldirigent Marc Albrecht krijgen van mij de lofkrans... en dat onvoorwaardelijk. Bravo !

Derde akte: Lohengrin (Nikolai Schukoff) onthult zijn ware identiteit aan Elsa (Julia Banse) en de menigte | © Ruth Waltz

Bayreuther Festspiele 2015

Het programma van de volgende editie van de Bayreuther Festspiele is ondertussen bekend. Centraal staat een nieuwe productie van *Tristan und Isolde* in een regie van Katharina Wagner zelf. Anja Kampe en Stephen Gould zingen de hoofdrollen. Verder worden ook nog *Lohengrin*, *Der Ring des Nibelunden* en *Der Fliegende Holländer* her-nomen. Voor *Lohengrin* is het de laatste herneming. De reguliere ticketverkoop voor de helft van de plaatsen is reeds gestart. De andere helft van de plaatsen kunnen online gekocht worden vanaf **zondag 1 februari**.

De WagnerVrienden hebben 2x 2 tickets voor *Lohengrin* op 4 augustus en *Tristan und Isolde* op 7 augustus. Deze plaatsen zijn exclusief gereserveerd voor leden. Contacteer info@wagnervrienden.be voor meer informatie of aanvragen.

Zaterdag	25 Juli, 16:00	<i>Tristan und Isolde</i>
Zondag	26 Juli, 16:00	<i>Lohengrin</i>
Maandag	27 Juli, 18:00	<i>Das Rheingold</i>
Dinsdag	28 Juli, 16:00	<i>Die Walküre</i>
Donderdag	30 Juli, 16:00	<i>Siegfried</i>
Vrijdag	31 Juli, 18:00	<i>Der fliegende Holländer</i>
Zaterdag	01 Augustus, 16:00	<i>Götterdämmerung</i>
Zondag	02 Augustus, 16:00	<i>Tristan und Isolde</i>
Maandag	03 Augustus, 18:00	<i>Der fliegende Holländer</i>
Dinsdag	04 Augustus, 16:00	<i>Lohengrin</i>
Woensdag	05 Augustus, 16:00	<i>Siegfried</i>
Vrijdag	07 Augustus, 16:00	<i>Tristan und Isolde</i>
Zaterdag	08 Augustus, 18:00	<i>Der fliegende Holländer</i>
Zondag	09 Augustus, 18:00	<i>Das Rheingold</i>
Maandag	10 Augustus, 16:00	<i>Die Walküre</i>
Woensdag	12 Augustus, 16:00	<i>Siegfried</i>
Donderdag	13 Augustus, 16:00	<i>Tristan und Isolde</i>
Vrijdag	14 Augustus, 16:00	<i>Götterdämmerung</i>
Zaterdag	15 Augustus, 18:00	<i>Der fliegende Holländer</i>
Zondag	16 Augustus, 16:00	<i>Lohengrin</i>
Dinsdag	18 Augustus, 16:00	<i>Tristan und Isolde</i>
Woensdag	19 Augustus, 18:00	<i>Der fliegende Holländer</i>
Donderdag	20 Augustus, 16:00	<i>Lohengrin</i>
Vrijdag	21 Augustus, 18:00	<i>Das Rheingold</i>
Zaterdag	22 Augustus, 16:00	<i>Die Walküre</i>
Zondag	23 Augustus, 16:00	<i>Tristan und Isolde</i>
Maandag	24 Augustus, 16:00	<i>Siegfried</i>
Woensdag	26 Augustus, 16:00	<i>Götterdämmerung</i>
Donderdag	27 Augustus, 16:00	<i>Lohengrin</i>
Vrijdag	28 Augustus, 18:00	<i>Der fliegende Holländer</i>

Kalender 2014-2015

Januari	
Zondag 18/01	Livestream Wiener Staatsoper: <i>Tristan und Isolde</i> *
Donderdag 22/01	<i>Parsifa</i> in NTGent
Zondag 25/01	OperaReis naar Düsseldorf: <i>Der Fliegende Holländer</i>
Februari	
Zaterdag 07/02	WagnerActiviteit#8 rond <i>Akhnaten</i>
Vrijdag 13/02	Première <i>Akhnaten</i> (Opera Vlaanderen Antwerpen)*
Zondag 22/02	Rouwcantate H.L. Hanssens*
Dinsdag 24/02	<i>Der Fliegende Holländer</i> in Utopolis*
Zaterdag 28/02	Dinner with <i>Tosca</i> : Onder voorbehoud
Maart	
Dinsdag 03/03	Ouverture <i>Der Fliegende Holländer</i> in Concertgebouw Brugge*
Zondag 08/03	OperaReis naar Essen: <i>Die Walküre</i>
15, 16, 17, 18/03	Salzburger Marionettentheater in Bozar (Brussel)*
Zaterdag 21/03	Concert Cathy Van Roy
April	
Vrijdag 03/04	<i>Eine Faust-Ouverture</i> in de Bijloke (Gent)*
Zondag 05/04	Livestream Wiener Staatsoper: <i>Parsifa</i> *
Dinsdag 14/04	Première <i>La Juive</i> (Opera Vlaanderen Gent)*
Mei	
Nog te bepalen	Activiteit rond <i>La Juive</i>
Maandag 25/05	OperaReis naar Amsterdam: <i>Benvenuto Cellini</i>
Zaterdag 30 mei	Livestream Wiener Staatsoper: <i>Das Rheingold</i> *
Zondag 31 mei	Livestream Wiener Staatsoper: <i>Die Walküre</i> *
Juni	
Donderdag 04/06	Livestream Wiener Staatsoper: <i>Siegfried</i> *
Zondag 07/06	Livestream Wiener Staatsoper: <i>Götterdämmerung</i> *

Opmerking:

Deze kalender is onder voorbehoud. Sommige activiteiten kunnen nog geschrapt of toegevoegd worden. Voor de activiteiten aangeduid met het teken *, hebben we geen eigen plaatsen, maar gaat het om tips voor Wagnerianen.

WagnerVrienden VZW

Elisabethlaan 278
8400 OOSTENDE

info@wagnervrienden.be

www.wagnervrienden.be

[www.facebook.com/
wagnervrienden](https://www.facebook.com/wagnervrienden)

Ondernemingsnummer:
0846.548.989

Rekeningnummer:
BE28 3631 0687 2620
BIC BBRUBEBB

Verantwoordelijke uitgever :
WagnerVrienden vzw

De verantwoordelijke uitgever en de Raad van Bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de in dit *WagnerNieuws* opgenomen teksten. Elke auteur is individueel verantwoordelijk voor het door hem of haar ondertekende artikel.

Colofon

Hebben meegewerkt aan deze editie:

- Stefan Burke
- Eliane De Wispelaere
- Bernard Huyvaert
- Francis Van Rossum
- Johan Verbruggen

Raad van Bestuur WagnerVrienden vzw:

- Voorzitter: Bernard Huyvaert
- Ondervoorzitter: Bruno Vanneste
- Penningmeester: Francis Van Rossum
- Secretaris: Stefan Burke

Stichtend Ambassadeur: Maestro Paolo Carignani

Ambassadeurs: Lucas Blondeel, Franco Farina, Dmitri Jurowski, Susan Maclean, Irène Theorin, Ann Vancoillie, Willem Van der Heyden, Werner Van Mechelen, Andrew Wise

Lidmaatschap:

- Individueel lidmaatschap: € 40
- Duo-lidmaatschap: € 50
- Jongeren (<31): € 20

Partners van WagnerVrienden vzw: Amarant vzw,

Cercle belge francophone Richard Wagner, Cercle Richard Wagner Lyon, Wagnergenootschap Nederland.

De WagnerVrienden zijn aangesloten bij de "Gesellschaft der Freunde von Bayreuth".

Heb je opmerkingen over of suggesties voor ons magazine? Stuur dan gerust een e-mail naar info@wagnervrienden.be. Wij zijn ook steeds op zoek naar kwalitatieve bijdragen voor ons magazine. Deze mag je ons steeds bezorgen per e-mail.